

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Člověk a příroda v povídkách Adalberta Stiftera a
Karla Klostermanna**

Hana Koprlová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Člověk a příroda v povídkách Adalberta Stiftera a Karla
Klostermanna**

Hana Koprlová

Vedoucí práce:

Mgr. Daniela Blahutková, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant:

Mgr. Daniela Blahutková, Ph.D.

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012 .....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svojí vedoucí bakalářské práce Mgr. Daniele Blahutkové, Ph.D. za její podporu, trpělivost, inspiraci, mnoho cenných rad při vedení bakalářské práce a čas strávený při konzultacích.

Obsah

1.	Úvod.....	7-8
2.	Literárně historická část.....	9
2.1	Adalbert Stifter – život a dílo.....	9-12
2.2	Příroda ve Stifterově próze.....	12-13
2.3	Karel Klostermann – život a dílo.....	14-15
2.4	Příroda v Klostermannově próze.....	16-17
3.	Povídky „šumavských“ spisovatelů – Interpretace.....	18
3.1	Vánoční povídky.....	18
3.1.1	Adalbert Stifter: Horský křišťál.....	18
3.1.1.1	Děj.....	18-19
3.1.1.2	Člověk a příroda v povídce Horský křišťál.....	19-21
3.1.2	Karel Klostermann: Odyssea soudního sluhy.....	21
3.1.2.1	Děj.....	21
3.1.2.2	Člověk a příroda v povídce Odyssea soudního sluhy.....	21-23
3.1.3	Zimní motivy – vánoce, putování, vánice.....	24
3.2	Povídky v proměnách čtyř ročních období.....	25
3.2.1	Adalbert Stifter: Brigita.....	25
3.2.1.1	Děj.....	25
3.2.1.2	Člověk a příroda v povídce Brigita.....	26-28
3.2.2	Karel Klostermann: Červené srdce.....	29
3.2.2.1	Děj.....	29
3.2.2.2	Člověk a příroda v povídce Červené srdce.....	29-31
3.2.3	Motivy – les, maďarská step a práce v přírodě.....	31-32

3.3	Romantické povídky.....	33
3.3.1	Adalbert Stifter: Kondor.....	34
3.3.1.1	Děj.....	34
3.3.1.2	Člověk a příroda v povídce Kondor.....	34-36
3.3.2	Karel Klostermann: Nová Křídlovka.....	36
3.3.2.1	Děj.....	36-37
3.3.2.2	Člověk a příroda v povídce Nová křídlovka.....	37-38
3.3.3	Romantické motivy – cesta balónem, úplněk, voda.....	38
4.	Závěr.....	39-40
5.	Resumé.....	41-42
6.	Seznam použité literatury a pramenů	43-44
7.	Příloha.....	45-49

1. Úvod

Téma bakalářské práce „*Člověk a příroda v povídkách Adalberta Stiftera a Karla Klostermanna*“ jsem si vybrala záměrně pro svůj blízký vztah k literatuře a německému jazyku. Zajímá mě jak soužití české a německé kultury vedle sebe, tak specifický život v tvrdých horských podmínkách „staré“ Šumavy a Alp. Některá ze zmiňovaných míst nejsou dnes již obydlená, z jiných se stala poutní místa.

Povídky obou „šumavských“ spisovatelů nabízejí rozmanité příběhy, ve kterých má příroda stěžejní místo. Vyprávějí a popisují zážitky, které se udály na horách nebo v odlehlých krajích. Nelehký úděl lidí žijících na horách i jejich boj s přírodními živly je zpracován autentickým způsobem, neboť se autoři v tomto prostředí sami narodili a pohybovali.

Bakalářská práce je složena ze tří navzájem propustných částí (literárně-historická část, rozbor a interpretace povídek a vyvozené závěry). U každého autora je podán krátký přehled o jeho životě, zejména s ohledem na vybrané etapy, které souvisí s jejich literární, popř. další uměleckou tvorbou. Stifter se nám představí nejen jako spisovatel, ale též jako malíř a pedagog. Klostermann jako novinář, pedagog a spisovatel. První část nabídne pojednání o tom, kam svojí tvorbou oba autoři směřovali, o způsobu jejich vyprávění o sepětí s horským prostředím a pohled na jejich působení v rozdílném jazykovém prostředí. Připojí též stručný pohled do dějin literatury se zařazením autorů do literárně-historického kontextu.

Následné interpretace povídek a tvorby obou autorů, hledají zejména odpovědi na otázky, jaká témata si nejčastěji v povídkách volí, jak popisují přírodu, člověka v přírodě, krajinu, ve které se pohybují jejich postavy.

Co se týče metodologické stránky práce, bude užito výkladu literárněvědné interpretace a komparace. Předmětem srovnávání je několik vybraných povídek vždy na podobné téma. Samostatná literárněvědná interpretace má postihnout strukturní výstavbu povídky (postavy, časové relace, prostor vyprávění, motivickou výstavbu) a to vše především s ohledem na propojení děje s tématem přírody.

Vybrala jsem si povídky „*Horský křišťál*“, „*Odyseja soudního sluhu*“, „*Brigita*“, „*Červené srdce*“, „*Kondor*“ a „*Nová křídlovka*“. Podle nejčastěji se opakujících motivů v tvorbě obou autorů byly vybrány povídky vztahující se např. k vánočnímu a zimnímu období, nebo povídky s romanticky vylíčenou přírodou. Jejich rozbor není veden zájmem o podrobnou analýzu postav a dějové linie příběhu, ale především snahou postihnout jakým způsobem je

člověk v dané próze spjatý s přírodou, zda jde o soužití harmonické, anebo boj o přežití: jak přírodní prostředí člověka ovlivňuje: jakou práci může v daných podmínkách vykonávat a jestli je to snadné a příroda mu je nějak nápomocná nebo mu klade určité překážky. Zabývat se bude i tématem, jak ovlivňuje příroda mezilidské vztahy. Otázkou je také, jestli prostředí, ve kterém postavy daného příběhu žijí, vyžaduje soudržnost nebo individualitu. Co příroda člověku nabízí a co mu naopak může vzít.

K analýze povídek budu přistupovat jednotlivě. Po krátké expozici, která stručně shrne děj a charakterizuje postavy, se podrobně věnuji analýze přírodních motivů v povídce. Poté následuje detailní porovnání motivů mezi autory. Metodou komparace budou určeny příbuzné motivy přírodních scénérií a poukázáno na odlišnosti. Oba autoři se věnovali i románové tvorbě, kterou zohledníme v práci jen okrajově. K interpretaci jednotlivých příběhů bude použita u Stiftera, který psal německy, jak originální literatura, tak překlady. Vedle toho bude využita česká i německo-jazyčná primární a sekundární literatura (literárněvědné studie a lexikony literatury a kultury) - s její pomocí podáme obraz o tom, jaký náhled si na dílo obou spisovatelů vytvořila kritika.

Shrneme-li v krátkosti cíl práce, měla by poskytnout orientaci v Stifterových a Klostermannových povídkách s přírodní tematikou. Nabídnout ucelený pohled na život člověka, který žije ve výjimečných přírodních podmínkách. Zmapovat konkrétní literárně-historické údobí, případně specifické rysy kulturního prostředí, typické pro přelom 19., počátek 20. století, které tvorba sledovaných autorů a zachycuje a které později prakticky vymizelo.

2. Literárně-historická část

2.1 Adalbert Stifter – život a dílo

Adalbert Stifter se narodil 23. října 1805 v Horní Plané v německé oblasti na Šumavě. Během svého života se živil jako spisovatel, malíř a pedagog. Studoval práva ve Vídni, která se mu nepodařilo dokončit. Více času než právům věnoval studiu přírodních věd, krásné literatury a malířství, v němž dosáhl i určitého úspěchu, tak že se sám pokládal spíše za malíře než spisovatele. Peníze si opatřoval ve Vídni soukromým vyučováním, neboť příjemné chování, bohaté vědomosti a mnohostranné nadání mu umožnily přístup do vyšších kruhů, třeba do domu knížete Metternicha a kněžny Schwarzenbergové, u které byl dlouhá léta oblíbeným předčítatelem. Poté hledal nové uplatnění a v letech 1833-1848 se věnoval částečně malířství i spisovatelství. V roce 1840 publikoval své první povídky „Kondor“ (1840) a „Vesnička na pláni“ (1840). Úspěšné přijetí prvotin zlepšilo jeho finanční situaci, a proto se pustil do psaní dalších povídek pod souborným titulem „Studie“ (1844-1850). Roku 1848 se přestěhoval do Lince a stal se vrchním školským inspektorem s titulem školní rada v Horním Rakousku.¹ Nadále se věnoval psaní a vydal mimo jiné povídky „Hvozd“ (*Der Hochwald*, 1841), „Abdiáš“ (*Abdias*, 1842), „Brigita“ (*Brigitta*, 1843), „Starý mládenec“ (*Der Hagestolz*, 1944) nebo povídka „Lesní pěšina“ (*Der Waldsteig*, 1845), „Horský křišťál“ (*Bergkristall*, 1845), „Pestré kameny“ („*Bunte Steine*“, 1853), „Potomci“ (*Nachkommenschaften*, 1863) a obsáhlý historický román „Vítek“ (*Witiko*, 1865-1867). K jeho poslední práci patřilo nové přepsání povídky Z kroniky našeho rodu (*Die Mappe meines Urgrossvaters*, vydáno ve třech verzích: 1841/1842; 1847 a 1972). Posmrtně byly vydány dva svazky „Povídek“ (*Erzählungen*, 1869).²

Do osobního života mu kromě úspěchů v psaní vstoupila nemoc, která od roku 1857 zhoršila jeho zdravotní stav. Roku 1865 odešel Stifter na penzi a 28. ledna 1868 umírá.³

Podle Jiřího Stromšíka vznikla největší část Stifterovy prózy v průběhu čtyřicátých let. Autor napsal během svého literárního působení celkem 26 povídek, z nichž dvacet publikoval do roku 1848. Povídky vycházeli v časopisech po celém Německu a Rakousku. Jeho dílo můžeme charakterizovat jako tematicky i stylově jednotné. V prvních povídkách nalezneme

¹ *Schrecklich schöne Welt*, s. 11, 31-32

² Stromšík, J. *Doslov*, in: *Stifter, A. Horský křišťál*, s. 683, 685.

³ Baumann, B.; Oberle, B. *Deutsche Literatur in Epochen*, s. 146

prvky romantismu, v pozdějších dílech jsou patrné hlavně rysy německé klasiky. V povídkách „šumavského“ spisovatele vystupují tedy do popředí především klasické prvky harmonie a světa v jednotě nebo mravní ideály, ale i prvky měšťanské prózy 19. století. Správná psychologie postav, propracovaně popsané filosofické problémy nebo vykreslení konfliktu ve vývoji a charakteru člověka. Námětem jeho próz je příroda, která hluboce ovlivňuje život člověka. Zmiňuje se o přírodních katastrofách, které lidský život přímo ovlivňují jako je sucho, epidemie, vánice nebo o malebném prostředí, které člověka uchvacuje. Soustředí se na podrobný popis rostlin, předmětů nebo činností. Vybírá si jak silné hrdiny, kteří se nenechají zmítat a zlomit osudem, tak nevázané cestovatele nebo osamělé postavy.⁴

Ve své tvorbě se nevyhýbal ani psaní románů. Věnoval se zejména historickému a vývojovému románu. Jiří Stromšík v doslovu knihy „*Horský křišťál*“ (1978) uvádí, že se Stifter v historickém románu „*Vítek*“ („*Witiko*“, 1965-1867) obsáhle zabýval životem rodu Rožmberků. Námětem se staly počátky českého království a harmonické vztahy v soužití mezi Němci a Čechy. Svě vyprávění zaměřuje na Prahu a ideální soužití dvou národů na jednom území.⁵ Vývojový román (Bildungsroman) vznikl v 18. století a jak uvádí Volker Meid zachycoval vývoj člověka z vnějšku i s jeho všemi charakterovými vadami. Dále Meid uvádí, že vývojový román zpracovává témata o procesu rozvoje lidské individuality. Vývojový román ovlivnily hlavně osvícenské myšlenky – osvobození se od starých vazeb spojených s vírou a stavovskými zákony a zaměření se na rozvoj vlastního potenciálu a sebevědomí. K vývojovému románu můžeme zařadit Stifterovo dílo z roku 1857 „*Pozdní léto*“ (*Der Nachsommer*). Příběh dospívajícího chlapce v idealisticko-utopickém podání.⁶

Adalberta Stiftera řadíme k významným představitelům stylu *biedermeier*. *Biedermeier* je umělecký směr a životní styl 1. poloviny 19. století. Historicky můžeme tento styl zařadit mezi Vídeňský kongres z roku 1815 a revoluční rok 1848. Šířil se po německy mluvících zemích a zasáhl samozřejmě i německou kulturu v českých zemích. *Biedermeier* se projevil také v umění, kde vycházel z romantismu. Tento styl tedy můžeme nazývat obdobím nacházejícím se mezi klasikou a romantismem. Charakteristické hodnoty, které tento styl vyznává jsou rodina, domov, obnova a udržování rodinného štěstí, soukromý život. Těchto hodnot je dosahováno dodržováním křesťanských zásad a hlubokou vírou. Literatura *biedermeieru* vyjadřuje pohodu maloměšťanů, smysl pro detail, spojení s přírodou a vlastenectví. Odmítá řešit problémy současného světa a má sklony k pasivitě, snění a útěku od

---

⁴ Stromšík, J. *Doslov*, in: Stifter, A. *Horský křišťál*, s. 685-686.

⁵ Stromšík, J. *Doslov*, in: Stifter, A. *Horský křišťál*, s. 682, 684-685.

⁶ Meid, V. *Das Reclambuch der deutschen Literatur*, s.266-267.

problémů. Biedermeierský pohled na svět je spojen s jistou bolestí. Snaží se udržet hodnoty a klid „starého“ světa před nástupem technického pokroku, se kterým se umí málokdy ztotožnit. Snad proto většina autorů biedermeieru trpěla melancholií, psychickými potížemi a nemocemi, pod jejichž vlivem ukončili násilně svůj život.⁷

Stiftera ovlivnily především myšlenky revolučního roku 1848, pozdější vývoj událostí ho však zklamal. Extrémní vývoj revolučních nálad mu byl cizí a považoval ho za zrazení svobodných práv člověka. Vzorem pro jeho tvorbu mu byly křesťanství a klasika. Tvorbu považoval za významnou činnost v životě člověka, která je nápomocná ke svobodnému životu. Stifterovo dílo mělo naučný charakter. Svě postavy řadil k vyšší střední třídě a jednali vždy podle zásad a daných zákonů. Ve Stifterových dílech můžeme objevit následující ukazatele: Minimální dějovou linii, která plyne ve spořádaném vyprávění, jasnou řeč a smysl pro detail a humanitní ideály. Do jeho díla se promítá kritika nepřátelských vztahů mezi národy a vztah k rakouské i šumavské přírodě, postavení člověka v přírodě.⁸ V jeho vyprávění najdeme jak lehký odstup, tak objektivní styl vyprávění, který potlačuje subjektivitu. Naopak vyzdvihuje smysl pro detail a ve svých povídkách dává patřičný prostor nestrannému vyprávěči. Soužití člověka a přírody se projevuje drobnostmi a jakoby nepatrně na pozadí událostí. Život člověka pod vlivem drsných přírodních podmínek vedl ke spravedlnosti, jednoduchosti a soužití v úzkém kruhu.⁹

Biedermeierský styl a snaha o vytříbený jazyk nás zavádí ke znakům staršího epického básnictví. Lidé jsou součástí svého světa, podřízeni pevně přírodním zákonům, jejich existence však není ohrožená, je jasně stanovená a pevná. Podle J. Stromšíka se právě epické prvky projevují v rozvláčné popisnosti. Detailnímu popisu vzhledu hlavního hrdiny a popisu okolí, ve kterém žije, se dostává stejného prostoru jako hrdinovým charakterovým vlastnostem a vlastní zápletce. Na stejné rovině jsou tedy čtenáři předkládána dějová linie i suchá fakta, neovlivněná analýzou. Díky těmto epickým prvkům, především však detailnímu popisu a nostalgické idyle bývá Stifter v českém literárním prostředí srovnáván s Boženou Němcovou.¹⁰

Publikace „*Schrecklich schöne Welt*“ uvádí, že biedermeier nejen jako literární styl, ale též jako životní styl v počátcích 19. století s sebou přinesl mezi měšťany nový pohled na přírodu. Nové estetické projevy napomohly pozvednout květinový kult. Rozmohlo se pěstování květin, zakládání veřejně přístupných parků a zahrad, aranžování květin, zkrátka užívání si přírody,

⁷ Baumann, B.; Oberle, B. *Deutsche Literatur in Epochen*, s. 139-140.

⁸ Beutin, W. *Deutsche Literaturgeschichte*, s. 250.

⁹ *Schrecklich schöne Welt*, s. 86-87.

¹⁰ Stromšík, J. *Doslov*, in: *Stifter, A. Horský křišťál*, s. 685 .

kteřá neohrožuje. Přirozenou cestou tak tyto přírodní motivy pronikly i do literatury a malířství a staly se její nedílnou součástí.¹¹ Hlavní motivy Stifterova literárního světa byly ovlivněny též osvícenstvím a klasicismem. Humanistická utopie v jeho díle je pak zprostředkováním filosofie Leibnize, Herdera, Goetha a Wilhelma von Humboldta.¹²

Jak už bylo v úvodu kapitoly řečeno, Stifter se považoval mnohem víc za umělce než spisovatele. Po přerušení studií se postupně začal stylizovat do role malíře. Místem jeho úspěšných malířských počinů se stala města Vídeň a Linec. Jeho malířská tvorba byla nejdříve ovlivněna klasicismem a romantismem. Později se zaměřil na krajinomalbu, a snažil se vystihnout náladu přírody, pomíjivý okamžik a hru světla v přírodě a dějiště jeho literárních prací. Stifterův malířský styl obsahoval prvky rodícího se impresionismu.¹³

Mezi jeho známé malby patřily např. obrazy „*Pohyb*“ („*Die Bewegung*“, 1854-1858), „*Zřícenina Vítkova Hrádku*“ („*Ruine Wittinghausen*“, 1829), „*Vila v Neuwaldeggu*“ („*Motiv aus Neudwaldegg*“, 1841), „*Pohled na vídeňské předměstské domy*“ („*Blick auf Wiener Vorstadthäuser*“, 1839) nebo „*Pohled na Beatrixgasse*“ („*Blick in die die Beatrixgasse*“, 1839).¹⁴

2.2 Příroda ve Stifterově próze

Přírodě se ve Stifterově díle dostává velkého prostoru, jak už bylo řečeno, je nejčastějším dějištěm lidských osudů. Děj je nezdřídka situován do málo obydlených oblastí, do různých koutů evropské přírody – Alpy, maďarská pusta, Šumava. Přestože se české prostředí objevuje v menší části jeho díla, dovedl velice citlivě vyjádřit duchovní ráz české krajiny a založení lidí, kteří s ní jsou spojeni. Stifter líčí krásy přírody s precizní stylistikou. Přestože je z jeho děl patrná idylická krajina, plná harmonie, podává ji Stifter ve svém díle též jako ničící a ohrožující živel. Centrálním motivem jeho děl se často stává nenadálý přírodní jev, který naruší poklid krajiny i život obyvatel a nebere na jejich počínání žádný ohled. Romantická krajina se dokáže v jeho líčení v okamžiku proměnit v místo katastrofy a ničení, v jehož středobodě se nachází člověk – hlavní hrdina. Z nebezpečí, ve kterém se často hrdina náhle ocitá, si musí své štěstí a životní klid nejdříve vybojovat.¹⁵ Autor tak nabízí povídky plné sněžných bouří, vánic, živelného ohně, bouřek a lidí zmítaných uprostřed těchto úkazů, v ostrém kontrastu k líčení přírodních krás. Příroda někdy nebere ohledy, a kde nachází odpor,

---

¹¹ *Schrecklich schöne Welt*, s. 86-87.

¹² *Schrecklich schöne Welt*, s. 113.

¹³ *Schrecklich schöne Welt*, s. 36, 55.

¹⁴ *Schrecklich schöne Welt*, s. 16, 28, 36-37

¹⁵ *Schrecklich schöne Welt*, s. 65, 66.

nemilosrdně zasahuje, pustoší, usmrtí a smete ze zemského povrchu vše, co jí přijde do cesty. Šanci na přežití má pouze ten, kdo život v přírodě dobře zná, přírodu pozoruje a rozumí ji a umí se před ní chránit. Ten bývá ve Stifterových příbězích ušetřen. Postavy nejsou vydány přírodě na milost jen tak bez pomoci. V nelehkých situacích se řídí především svojí zbožností, křesťanským řádem a vrozeným optimismem, proto najdeme ve Stifterových příbězích pozitivní prvky. Autor se neomezuje se jen na ukázkou přírodních katastrof, ale snaží se podat i vysvětlení, jak jim lidé mohou včas předcházet a zabránit. Stifterovy hrdinové pracují jako astronomové, meteorologové, sedláci, geologové nebo botanici.¹⁶

Kritika Stifterovy vyčítala utopický pohled na harmonické soužití člověka a přírody. Jeho líčení přírodních katastrof, a humánní jednání člověka, které v něm často pozitivně ob stojí, nebylo dostatečně realisticky znázorněno. Přírodu je možné v tomto ohledu trochu usměrnit, ale není možné nad ní úplně vyhrát.¹⁷

Na Stifterově díle je patrné, že literatura 18. století stylizuje přírodu v křesťansko-osvíceneckém duchu jako „dílo boží“. Příroda je součástí božího plánu, vše co je v ní stvořené má svůj vlastní řád a smysl a je též účelově správně uspořádáno. Přesný přírodní řád a jeho principy dávají člověku možnost se v ní správně orientovat. Příroda člověku dokonce sama pomáhá tím, že ho učí, jak se v ní má pohybovat. Vše, co člověku předkládá a s čím se člověk v přírodě setkává, je božského původu. Proto je možné čelit zbožným způsobem různým rozmarům přírody a nalézt v nich i pozitivní přínos.¹⁸ Podle Stifterových vlastních slov můžeme o přírodě říct, že: „ *Příroda je oděv boží... je jazyk, skrze který k nám jedinečně promlouvá, je výraz... řád.*“ (*Povídka Dvě sestry, 1850*).¹⁹

---

¹⁶ *Schrecklich schöne Welt*, s. 76.

¹⁷ *Schrecklich schöne Welt*, s. 77.

¹⁸ *Schrecklich schöne Welt*, s. 76, 77.

¹⁹ *Schrecklich schöne Welt*, s. 77.

2.3 Karel Klostermann – život a dílo

Karel Klostermann se narodil 13. února 1848 v Haagu am Hausruck. Z Haagu se rodina Klostermannových odstěhovala v roce 1849 za obživou do Sušice. Celé dětství strávil Klostermann v šumavském prostředí. Studoval gymnázia v Písku a Klatovech, poté odešel na studia medicíny do Vídně, která ovšem nedokončil. Vrátil se do Čech a přijal na dva roky místo soukromého vychovatele. V roce 1872 se začal věnovat psaní, přijal místo v pročeském časopise „Wanderer“ ve Vídni. Redakci postihly následující rok finanční potíže a byla uzavřena. Proto se Klostermann opět vrátil do Čech, tentokrát na pozici suplenta na německé reálce v Plzni, kde uplatnil své velké jazykové schopnosti. Vyučoval zde němčině a francouzštině.²⁰

Šumava pro něj byla domovem obou dvou vedle sebe žijících národů Čechů a Němců. Jeho podpora směřovala více k Čechům jako menšímu národu, přesto odmítal protiněmecké smýšlení. Počátky Klostermannovy tvorby spadají ještě do období před rokem 1898, a byly to nejdříve práce psané německy. V počátcích své spisovatelské tvorby se zaměřil na fejetony a cestopisy, kterými přispíval do časopisu „Politik“ a ze kterých čerpal prakticky po celou dobu svého pozdějšího literárního působení. Po úspěchu povídky „Rychtářův syn“ (1890) se pustil do románu „Ze světa lesních samot“ (1891), v roce 1893 přišel další úspěšný román „V ráji šumavském“ (1893), následně román „Skláři“ (1897). Podle Vítězslava Tichého si Klostermannova povídková tvorba mezi čtenáři vedle jeho tvorby románové našla své místo. Mezi povídky „šumavského“ spisovatele patří „V srdci šumavských hvozdu“ (1896), „Niob z Malče“, „Odyssea soudního sluhy“ (1910), „Robinsoni na Otavě“ (1911), „Žichovičtí pulpáni (1914), „Za štěstím (1895)“, „Ecce homo“ (1915). „Urvané listy“ (1908), „Ze šumavského podlesí (1908), „Pošumavské rapsodie“ (1908), „Šumavské povídky“ (1925). Tichý uvádí, že autor často zpracovává témata nebezpečné zimní přírody, neštěstí a záhadných zmizení osamělých osob podle skutečných událostí. Podle Tichého nalezneme v Klostermannových dílech i sociální motivy. Staví se kriticky především ke šlechtické necitelnosti a velkopanskému sobectví namířenému proti chudým vrstvám. Za Klostermannových dob započalo vyklidňování šumavských oblastí kvůli nedostatku obživy a úpadku místních podniků (především sklářských) a tradičních řemesel. Realisticky zobrazuje svět lidí v národnostně složitém šumavském pohraničí, kde místy němčina dostávala větší prostor než čeština. Místy vnitřní Šumavy, kterým se dostalo v povídkách prostoru, jsou

---

²⁰ Lexikon české literatury, s. 729.

například povodí Vydry, horní Otavy, Srní, Kvildy nebo Kašperských hor. Ze šumavského předhůří se děj Klostermannových povídek odehrává jmenovitě v Sušici, v Pootaví nebo na Klatovsku.²¹

Námětů měl Klostermann dost, protože rád naslouchal vyprávění svých příbuzných i Šumavanů o většinou těžkém životě uprostřed hor. Pro stylizaci postav i dějů mu sloužily téměř vždy skuteční lidé a skutečné příběhy. Z jeho díla je patrná láska k lidem a soucit k chudým a nešťastným. Ve svém vyprávění užívá jak spisovného jazyka, tak místního nářečí. Ve svém díle se věnuje tradicím Šumavanů, přírodě i jejímu propojení s člověkem. V povídkách se tak nevyhýbal tématům, jakými byly proměna Šumavy, nové podnikatelské záměry, úpadek řemesel, rodinný život, nebo řádění přírodních živlů. Přínosem Klostermannova díla bylo přiblížení „odtržené“ Šumavy, do té doby více vnímané jako divočina, ke kulturnímu povědomí a čtenářskému okruhu v Čechách. Kritika české literární scény jeho dílo ovšem pro jeho typickou popisnost spíše odmítala. Karla Klostermann můžeme zařadit k představitelům realismu a tzv. venkovské prózy.²²

Realismus je umělecký směr 19. století, který nemá tendence idealizovat, vzdává se uměleckého pojetí a zachycuje člověka i společnost co nejvíce naturalisticky. V tomto období se dostává do popředí i tzv. venkovská próza. Venkovská próza je literární žánr druhé poloviny 19. století. Je typická důrazem na podání prostředí a způsobu života v daném regionu, popis krajiny nebo vyzdvižení sociálních problémů a konfliktů ve venkovském prostředí. Dotýká se místních tradic a rodinného života. Příběh může být postaven také na kontrastu generačních problémů a rozpadu tradičního soužití rodin.²³

Jak uvádí Vítězslav Tichý, do některých menších povídek vnáší Klostermann komické situace, smysl pro humor i mírnou ironii, sympatie s lidskými chybami i nedostatky. Některé z povídek můžeme nazvat vzpomínkové nebo autobiografické. Povídky zaujaly hlavně svým smyslem pro realitu a názorností života šumavských usedlíků a získaly určitou hodnotu v době prudkého rozmachu kritického realismu.²⁴

---

²¹ Tichý, V. *Doslov in: Klostermann, K. Drobné prózy*, s. 558-559.

²² *Lexikon české literatury*, s. 729.

²³ Nünning, A. *Lexikon teorie literatury a kultury*, s. 657.

²⁴ Tichý, V. *Doslov in: Klostermann, K. Drobné prózy*, s.560.

2.4 Příroda v Klostermannově próze

Klostermannovo dílo je neodmyslitelně spjato se Šumavou. Přestože se narodil za hranicemi české kotliny v rakouském Haagu, západní Čechy si jeho srdce získaly během studií. Stává se patriotem a své vlastenectví přenáší i do své tvorby. Nevyhnul se prakticky žádnému koutu šumavského kraje, který tak za svých studentských let důvěrně poznal. Již jeho prvotina „*Böhmerwaldskizzen*“ (1890), ještě psaná německy, patří Šumavě. Povídky situuje do Dražovic a Ostružna („*Světák z Podlesí*“, 1905), do Nezdic („*Pošumavské rapsodie*, 1909“), Vacova („*Ecce homo*“, 1915), Strašína („*Hostinný dům*“, 1898) nebo Malče („*Niob z Malče*“). Popisuje život lesníků a dřevařů z okolí Srní, Modravy a Antiglu. Povídka „*Bílý samum*“ (1903) se odehrává na Kvildě, do oblasti Stach zasazuje povídky „*Odyssea soudního sluhu*“ a „*Prázdniny na Šumavě*“. Děj jeho prózy se odehrává též v Povydří nebo v Železné Rudě. Nevyhýbal se ani vyprávění z oblasti vnitřní Šumavy, Kašperských hor, horní Otavy.²⁵ Otakar Chaloupka zmiňuje, že pro Klostermannovy současníky byla oblast Šumavy velkou neznámou. Klostermann tak jako jeden z prvních ve svých povídkách představil velkolepou přírodní scenérii. Svým rozsáhlým dílem se mu podařilo historicky zmapovat vývoj kraje od 60. let 19. století. Pro svoji tvorbu si vymezil pouze specifické motivy ze šumavského prostředí. Mohl se tak věnovat tématům s detailní precizností a tím se mu dostává v české literárním prostředí výsadního podstavení.²⁶ Adam Novák ve své publikaci mapuje vztah Klostermanna k přírodě. Novák uvádí, že Klostermann přírodu popisuje jako krutou a nemilosrdnou, schopnou nadobro ovlivnit životy lidí, většinou tragickým způsobem. Častým námětem jeho próz je zimní příroda se zavátými cestami a její nebezpečí. Prostedí Šumavy nabízelo k životu těžké podmínky, mnohdy jen těžko překonatelné, neprostupnost, samotu, bídu a každodenní zápas o živobytí dřevařů, vorařů, pytláků, sklářů nebo myslivců. Klostermann podává obraz dramatických krajinných motivů v proměnách všech ročních obdobích. Příroda proniká i do způsobu myšlení šumavských usedlíků a jejich povah.²⁷ Klostermann popisuje hory i lesy, vodní toky nebo skály. Nahlíží do života v jeskyních a chatrčích na šumavském pomezí. Nesoustředí se však jen na jednostranný popis krajiny, ale snaží se o výborné psychologické zpracování svých postav.²⁸ Příroda se v příbězích podílí na utváření postav a jejich životů. Autor zastává názor, že příroda není jen určitá kulisa pro

²⁵ Jirásek, B. *Dějiny literatury v západních Čechách (1890-2006)*, s. 9-10.

²⁶ Chaloupka, O. *Příruční slovník české literatury od počátků do r. 1945*, s. 213.

²⁷ *Lexikon literatury*, s. 729.

²⁸ Novák, A. *Dějiny českého písemnictví*, s. 221, 270.

dotvoření příběhu, ale je to místo, které k člověku náleží. K přírodě bychom měly mít úctu, vytvořit si k ní pevný vztah a nedopustit její ničení.²⁹

Klostermannovo dílo s hojnými lesními motivy a výborným vykreslením ze života místních je příbuzným pojátkem k tvorbě regionálních spisovatelů Karla Červinky (1872-1949) a Jana Vrby (1889-1961).³⁰

---

²⁹ Novák, A. *Dějiny českého písemnictví*, s. 221, 270.

³⁰ Novák, A. *Dějiny českého písemnictví*, s. 270.

3. Povídky „šumavských spisovatelů“ - Interpretace

3.1 Vánoční povídky

Oba autoři se věnovali tematicky příbuzným motivům. Každý z nich však volil odlišnou formu zpracování a ve své próze nabízejí rozdílný náhled na člověka, jeho počínání, přírodu a soužití člověka s přírodou.

Vybrané povídky „*Horský křišťál*“ (1845) a „*Odyssea soudního sluhy*“ (1910) se vztahují k zimnímu, vánočnímu období. Stifter o vánočních svátcích a dodržování tradic vypráví hned na úvod povídky *Horský křišťál*. Příběh o svízelné cestě dvou sourozenců na Štědrý večer zasazuje do rakouských Alp, přesněji do údolí mezi vesnicemi Gschaid a Millsdorf. Klostermann vánoční čas podává zprostředkovaně v postavě a dobrodružství soudního sluhy, který by rád trávil vánoce s rodinou, nedovolí mu to však důležité poslání. Proměnlivé počasí hor si pohrává s hlavními postavami všech příběhů. Zrádné počasí i zimní cesty dokážou lidem svést z pravé cesty. Klostermann líčí Šumavu v tomto čase jako nehostinné a smutné místo, které připravuje pro cestáře drsnou pouť. Provádí čtenáře lesem, horami, po neznámých i známých místech. Např. v *Odyssee soudního sluhy* jsou to oblasti Stachy, Javorník, Zadov a Churáňov. Často bývala Šumava v tomto čase uváděna pod názvem šumavský prales.

3.1.1 Adalbert Stifter: Horský křišťál

3.1.1.1 Děj

Příběh vypráví o dvou sourozencích Konrádovi a Zuzaně. Děti pocházejí z rodiny ševce a barvířovy dcery Zuzany. Švec je původem z vesnice Gschaid v Rakousku. Lidé se tu navzájem znají, žijí v harmonii s přírodou a v podstatě se izolují od okolního světa. Jejich nejbližším sousedem je vesnice Millsdorf, odkud pochází matčina rodina. Gschaid i Millsdorf leží v horském prostředí, ve dvou nedaleko od sebe vzdálených údolích. Vzdálení příbuzní z obou vesnic se navštěvují málokdy. Když jsou děti starší, rodina jim dovolí samotným chodit do Millsdorfu. Hlavním motivem příběhu je jejich putování na Štědrý den. Ranní počasí dovolí cestování zimní krajinou, a tak se děti vypraví na návštěvu. Cestou zpět však přijde nečekaná sněhová vánice, která je svede ze správného směru a donutí je strávit noc v jeskyni. Díky zásobám od babičky a chlapcovým znalostem jak se v zimě chovat, se jim podaří noc v jeskyni ve zdraví přečkat. Přestože sourozenci ztratili cestu, podaří se je skupině

utvořené z obyvatel Gschaidu a Millsdorfu najít. Tato událost obě vesnice sblíží a vylepší jejich dosavadní vztahy.

3.1.1.2 Člověk a příroda v povídce Horský křišťál

Námětem povídky je příběh dvou dětí, které vyrůstají v odlehlém horském prostředí. Jediný kontakt s okolním světem, který mají, jsou jejich občasné výlety za prarodiči do vzdálenější vesnice, přes les a hory. Příběh však nezačíná hned dějovou linií, ale je orámován popisem malebné krajiny rakouských velehor, vyprávěním o místních vánočních zvycích, a o činnosti a běžném životě rodiny hlavních hrdinů a místních obyvatel.

Příběhem provází auktorální vypravěč, který popisuje krajinu i události nestranným způsobem. Vypráví, jak se události seběhly, jeho komentáře jsou neosobní a objevují se občas i mezi jednotlivými dialogy. V povídce se objevuje více popisných situací než rozhovorů a děje. Vypravěčovo povídání přetínají krátké dialogy dětí. Po jazykové stránce je zřejmá spisovnost, není užíváno nářečí, autor volí dlouhá souvětí, která jsou schopná vystihnout popis přírodních jevů a krás.

Vypravěčův úvod nás nejprve zavede do domácího prostředí, kde obě děti vyrůstají. Do vesnice, která se izoluje od ostatního světa. Lidé v tomto kraji udržovali pevné rodinné svazky, byli uzavření sami do sebe, vesnice pak fungovala spíše jako jedna komunita, která se nestará o okolní svět.

Povídka začíná povídáním o největších a nejkrásnějších zimních svátcích. Rakouské vánoční zvyky, popsané v povídce se nesly v tradičním křesťanském duchu. Krajina se ponoří do mlhy a z nebe se často sype sníh. V podvečer se objevuje výrazný západ slunce. Děti se těšily na Štědrý večer na dárky, které dostávaly. O Štědrém dnu všude svítí spousty světel a svíček a již zmíněné dárky se dávají pod stromeček. Na půlnoční mši pak obyvatelé vísky svolávají zvony. Cestou ke kostelu si mohou poutníci vychutnávat ráz noční zimní krajiny: zasněžené okolí, lesy, namrzlé cesty a mrazivý vzduch. Z kostela se do ticha přírody line světlo a hudba. Druhý svátek vánoční je ve znamení svátečního oblečení, svátečního oběda a návštěv rodiny a přátel.

Vesnice se izolovala částečně i proto, že byla těžko dostupná. Vedly k ní jen úzké cestičky, žádné pohodlné silnice. Vesničané byli zvyklí po nich vozit úrodu. Samotná vesnice se rozprostírala v rozlehlém oválovitém údolí. Domky i hospodářská stavení byly roztroušeny po celém údolí i přilehlých srážech.

Krajině a přírodě se v povídce dostává největšího prostoru. Vysoké hory jsou zde líčeny jako krajina věčného ledu a sněhu. Mezi oběma údolními se na jižní straně tyčí vysoká zasněžená,

ledová hora. Autor ji sleduje v běhu všech ročních období a zaznamenává její proměny. V zimě, kdy jsou celé svahy bílé, v létě, kdy sníh ustupuje do pozadí, přesto na některých místech zůstává a objeví se zelený pás hory a voda, jež stéká do údolí. V období jarního tání, tak hora zásobuje údolí velkým množstvím vody, tvoří se studánky, prameny a potoky. Stifter popisuje horský masiv a jeho vzhled při cestě mezi oběma údolními a vše, co mohou obyvatelé vesnice na svých cestách těmito končinami sledovat. Holé hřbety, pláně, cesty, vřes i suché mechy. Stifter zabíhá v líčení přírodních krás do podrobností.

Hlavní zápleтка se odehrává v přírodě. Děti, starší chlapec Konrád a o několik let mladší Zuzana, se vydávají na cestu v poledne na Štědrý den. Eskalace příběhu začíná v podvečer Štědrého dne, kdy se na jejich zpáteční cestě od prarodičů spustí vánice a děti zabloudí. V pozdních odpoledních hodinách se začne najednou sypat z nebe hustě sníh. Děti sotva vidí jen pár kroků před sebe, obestře je bílá mlha, ze které není úniku. Přes hustou bílou mlhu nejsou vidět ani vrcholky stromů, podle kterých by se mohly na cestě orientovat. Ztrácí pevný orientační bod v krajině: červený sloup. Dětská nevědomost a houževnatost je však neodradí s náhlou proměnou počasí bojovat. Statečně zdolávají vysoký horský hřeben, vánice je ale svede z pravé cesty. Krajina jim přestává dávat na výběr a musí pokračovat pouze jedinou cestou mezi skalami. V kritické situaci, kdy se začíná stmívat a ještě víc mrznout, se jim pak dočasným útočištěm stává jeskyně. Všude kolem je tma, jen nebe je plné hvězd. Konrád ví jak se chovat, aby je nepřemohl spánek a nehrozilo jim umrznutí. Zůstávají bdělí a Konrád vypráví Zuzce různé příběhy. Přestože, se děti ocitly ve svízelné situaci, Stifterovo vyprávění nabírá poetický ráz. Příroda i neobydlená jeskyně jsou líčeny romantickým, až snovým způsobem. Děti zažívají na vlastní kůži velikost přírody a jsou s ní v tento okamžik bytostně spjati. Zvláštní klid a ticho rozprostírající se celou štedrovečerní krajinou je doslova pohltno. S úžasem pozorují hvězdy na obloze a slyší, jak v ledové hoře třikrát mocně zapraská. Hra světél způsobuje, že se ledová krajina třpytí, zbarví se do modra jako letní nebe. Najednou si uvědomují, že je příroda docela živá a promlouvá k nim v tento sváteční okamžik svým vlastním způsobem. Příroda je k nim o vánocích hodná i štedrá zároveň, zjevila se jim ve své velikosti, přesto jim pomáhá. Nabídla jim tento úkryt a vyjevuje jim stále nové úkazy, o kterých neměly doteď ani ponětí. Čas i realita se ztrácí a ustupují do pozadí. Dětem se zjeví zcela nový, snový svět, jsou jím okouzleni a úplně zapomínají na nebezpečí. Člověk i příroda jsou spolu o štedrém večeru v dokonalém souznění a harmonii.

Události druhého dne pak nabírají opět spád v podobě hledání dětí dospělými a šťastnému shledání. Vánoční události, které vytrhnou celý kraj z poklidu a strach o děti, které zabloudily a dostaly se až do nebezpečných míst ledovce, obyvatelé sblíží. Vánice nečekaně obyvatelům

hor vpadla do života a vyrušila je z jejich stereotypu a poklidného života. Nadobro změnila životy všem lidem v obou horských údolích. Děti i ševcova žena se stanou právoplatnými členy obce. Stifterovo pojetí postav je dáno jeho morálními a humanitními ideály. Snaží se v lidech objevit dobro a pomoc. I v povídce „*Horský křišťál*“ nakonec zvítězí pomoc obyvatel v nelehké situaci nad zvyky a odtažitostí. Staré roztržky a křivdy jsou zapomenuty a dochází k usmíření.

Přesto v závěru příběhu není patrné nějaké morální poslání. Jde o příběh o novém začátku a zrození, o zajetí v krajně věčného sněhu a ledu, o proniknutí do křehké linie mezi životem a smrtí.³¹ Sféru smrti lze však překonat přizpůsobením se přírodním živlům. Nakonec tak člověk dosáhne harmonie se sebou samým, okolním světem i celou přírodou.

3.1.2 Karel Klostermann: Odyssea soudního sluhy

3.1.2.1 Děj

Povídka *Odyssea soudního sluhy* vypráví o dobrodružství soudního sluhy Mastílka a jeho snaze doručit úřední obsílku. Příběh se odehrává v Kašperských horách roku 1869. Soudní sluha se pokouší o marné doručení obsílky na rozlehlém území Stachy do rukou pana Voldřicha. Lidé ze Stach byli pohostinní a zpočátku i přátelští, ale úřední rozhodnutí v nich budila obavy o další existenci, a tak Mastílek narazil na tichý odpor domorodců. Mastílkova nezdolnost doručit psaní plynula z obav nad tím, že zklame pana soudce. Přestože právě začíná vánoční čas, Mastílek svůj úkol nevzdává a putuje až za hranice svých možností ve velké zimě k nejvzdálenějšímu stavení. Vysílený několikadenním cestováním spadne z cesty do závějí ve srázu a zraní se. Nakonec ho lidé ze samoty, kterým chtěl obsílku předat, zachrání před umrznutím a dopraví ho zpět do Kašperských hor, kde si o něj pan soudce a jeho rodina celou dobu dělali starosti.

3.1.2.2 Člověk a příroda v povídce *Odyssea soudního sluhy*

Píše se rok 1869. Toho roku byla v kraji provedena nová organizace soudní správy a na městský soud v Kašperských horách nastoupili nový úředníci. Pocházeli z různých koutů republiky a šumavský kraj vůbec neznali. Navyklí na povahu městských lidí, byli v horském kraji překvapeni charakterem a chováním místních. Doručení soudní obsílky do obce Stachy, se tak stává nadlidským úkolem. Člověk neznalý místních poměrů se setkává hned na počátku

---

³¹ *Hauptwerke der oesterreichischen Literatur*, s.152.

s problémem jak se dostat na Stachy, neboť Stachy se říkalo velmi rozlehlému území a obeslaný pan Voldřich mohl být v různých staveních po celém stašsku.

Vlastní motiv této povídky je častý výskyt jednoho příjmení na rozlehlém šumavském území, které se spojuje v jednu obec rozdělenou do několika osad. V popisu výslechu u soudu uvedl vyslýchaný řezník a hostinský ze Stach u Kašperských hor pět různých názvů pro svoji obec. Světáci ze Stach byli velice soudržní a v boji proti vrchnosti a institucím drželi naprosto při sobě. Ve všech případech, kam Mastílek vkročil, vyvolal pouhý pohled na obálku mlčení, vyhýbavé pohledy, nanejvýš uhýbavé odpovědi. Řadu složitých i humorných situací způsobuje tedy fakt, že nelze přesně určit místo pobytu, ale ani hledanou osobu, neboť výskyt jména Voldřich je na celém území velice častý.

Hlavní postavou povídky je svérázný soudní sluha Mastílek. Ochotný a pracovitý člověk, snažící se zalíbit panu soudci. Cesta se mu vůbec nezamlouvá, přesto mu jeho svědomitost nedovolí vznést námitky. Tvrdohlavost a zarputilost ženou hrdinu do stále nových a obtížnějších míst. Vidina pochvaly a uznání ze strany nadřízeného vždy na chvíli rozjasní jeho útrapy v podobě namáhavé cesty. Občas přemítá, zda má jeho putování smysl. Jeho oběť sahá až tak daleko, že se vzdá na Štědrý den pohody svého rodinného kruhu.

Příběh je psaný humorným stylem a je z něj patrná určitá ironie. Klostermann se snažil podat čtenáři příběh horalů v boji proti vrchnosti. Ironický náhled používá spíše proti vrchním pánům a se slabšími, chudými sympatizuje. V drsném horském prostředí představuje postavy, které se ocitli v kraji, jež vlastně vůbec neznají. Neznají místní zvyklosti, charakter usedlíků, ale často svými rozhodnutími ovlivňují jejich život. Horalé jsou tvrdí, pohostinní a s přírodním živlem si umějí snadněji poradit. Paradoxně v nich nevyvolává strach řádění přírodních jevů, ale úřední osoby a jejich rozhodnutí. Po často špatných zkušenostech s vrchností, které negativně ovlivnili nadlouho jejich křehkou existenci, jsou v těchto záležitostech odtažití a uzavírají se do sebe. Život v tomto kraji nedával jeho obyvatelům nic zadarmo. Nenabízel místo pro velké city, jen strach a nedůvěru. I přesto dokázali lidé podat pomocnou ruku, když bylo potřeba.³² Klostermann podává obraz z příhraničního kraje, kde se mísily dva jazyky a němčina vystupovala do popředí.

Světáci, jak se místním řemeslníkům říkalo, za prací cestovali. Jejich povolání se lišila, patřili k nim zedníci, tesaři, obchodníci, hrnčiči. Práci nebo odbyt pro své zboží vyhledávali v Německu, Rakousku ale i ve vzdálenějších koutech země. Mezi světáky patřili i hudebníci. Skupinu světáků povolával do práce parťák. Práce bývala především na jaře a v letních

---

³² Hilčr, J. *Odyssea soudního sluhu*, s. 218

měsících. Společný výdělek obvykle spravoval parták a hradily se z nich výdaje během cesty. Světáci byli schopní v cizině vydělat větší obnos peněz než v domácím prostředí, přesto se jejich finanční situace málokdy zlepšila. V zimním období, kdy nebyla práce k sehnání celý svůj výdělek utrácely v hostincích a na zábavách. A tak je v dalším období čekala usilovná práce daleko od domova a rodiny.³³ Mastílek se díky svému putování po celých Stachách s takovým životem a neobyčejným údělem světáků setkává. Z rozhovorů s místními, které se převážně odehrávají v hostincích, zjišťuje, že se většina světáků domnívá, že pan Voldřich v danou dobu ani nemohl být svědkem, neboť v tomto období cestoval za prací.

V den, kdy se Mastílek vydává na cestu je krásný zimní den. Příroda nabízí všechny odstíny zimního nebe. Jak se začíná šerit, stává se šumavská příroda v zimním období nehostinným a nevlídným místem. Nebe věští novou nadílku sněhu, sníh, který už leží rozprostřený po krajině, ztrácí svůj třpyt. Krajina zešedla a hustý černý les budí zlověstný dojem. Celou povídkou se prolíná motiv beznadějného putování a trmácení se hustým lesem, horami od stavení ke stavení. Kopce v krajině líčí autor jako smutné svahy, na nichž roste jen pichlavý jalovec. Hlavnímu hrdinovy připadá krajina po nekonečném cestování smutná a jednotvárná. V lese se nacházejí četné rokle a výmoly. Čím člověk stoupá výš, tím víc ubývá pořádných cest. Místním nečiní potíže jít bez překážek cestou necestou, cizinec však na výstup spotřebuje všechny své síly. Krajina je tedy milosrdná pouze k tomu, kdo se v ní dobře vyzná. Putování přes holou, rovnou pláň ale nebylo o nic snadnější. Vysoká pokrývka sypkého sněhu a pod ním ukryté náledí znemožňují snadný průchod. Přímo na Štědrý den byla krajina znovu obtěžkaná novým sněhem a závěje o něco hlubší než předchozí dny. Les ztichl, vítr se vytratil, ptáci odletěly a hrdinu obklopilo děsivé mlčení lesní prázdnoty. Příroda k hrdinovy o Štědrém večeru nebyla milosrdná, v závěru jeho putování se objeví hustá mlha, těžce padala na zem a učinila přítrž lidskému snažení.

Motiv vánoc je zde zmíněn nepřímo, autor nerozebírá žádné místní zvyky a obyčeje. Vánoce jsou připomenuty pouze představami soudního sluhy na teplo rodinného krbu o Štědrém večeru. V dřívějších dobách se na chudých šumavských horách vánoce neslavily okázalým způsobem. Lidé neznali ani městské zvyky jako zdobení stromku. Držel se půst a konala se příprava jídel na večer. Štědrovečerní tabule byla hojná, stoly ozdobilo chvojí, jablka a ořechy. Dodržovala se tradice půlnoční mše. Důležité bylo spíše setkání v úzkém rodinném kruhu.³⁴

---

³³ Vondruška, V. *Život staré Šumavy*, s. 156-157

³⁴ Vondruška, V. *Život staré Šumavy*, s. 237.

3.1.3 Zimní motivy – vánoce, putování, vánice

Vánoce, zima, vánoční tradice, vánice a těžký život v zimních měsících na horách byly častým motivem obou autorů. Zatímco Stifter přes líčení hrozivých přírodních událostí zachovával v příbězích poetický ráz, Klostermann popisoval život horalů realističtěji. Ovlivnila ho při psaní jeho novinářská činnost a obliba sbírat pravdivé události z okolí se snahou podat daný příběh co nejděle. Klostermann zasadil děj příběhů do šumavských hvozdů, Stifter jako rakouský spisovatel popisoval prostředí Alp.

Z dalších příběhů, které se věnují tomuto ročnímu období můžeme jmenovat od Karla Klostermanna povídky „*Bílý samum*“ (1903) „*Vánice*“ (1955). Povídka „*Bílý samum*“ nás zavádí do šumavských Plání. - oblasti kolem Modravy a Kvildy, v 19. století ještě v náručí divoké přírody. Zde se někdy kolem roku 1880 přihodilo velké neobvyklé neštěstí. Ve sněhové vánici tehdy zemřelo 26 dětí cestou ze školy. Příběh má tedy mnohem tragičtější konec než dobrodružství soudního sluhy Mastílka. Období vánočních a novoročních svátků je radostné a veselé. Avšak na horách znamenal příchod zimy příchod velkých starostí. Obyvatelé hor se ptali sami sebe, zda přežijí zimu ve zdraví. V povídce „*Vánice*“, sleduje putování skupiny drvoštěpů, kteří se vraceli na Nový rok po práci v cizině domů. Jeden z nich se ve vánici ztratí, a jen díky své nezdolné vůli přečká noc v lesním úkrytu. Klostermann se k tématu zimní přírody a nebezpečí vrací nesčetněkrát i díky prožitkům z dětství, které si uchovával v paměti celý život.

3.2 Povídky v proměnách čtyř ročních období

V dílech obou autorů můžeme najít i příběhy jednotlivců s pohnutým lidským osudem. V těchto příbězích dostává prostor člověk a jeho osud, který dotváří krajina. Děj je zasazený do venkovského a horského prostředí a čtenáři mohou s napětím sledovat vývoj postav, odkrývání charakterů, nečekaných událostí a zvrátů. Příběhy pomáhá utvářet koloběh ročních období, který nepřetržitě mění tvář přírody v průběhu roku a přináší řadu dramatických změn. V předchozí kapitole jsme se seznámili s biedermeierskými motivy snového světa i s motivem člověka, kterého příroda ohrožuje. Nová kapitola nám nabídne Stifterovými očima pohled na člověka a jeho snahu přetvářet ráz krajiny ke svému prospěchu. Představuje člověka, který vnitřně trpí, ale neustává v boji se sebou samým, ani s přírodou. V příběhu „*Brigita*“ se tak seznámíme s hospodařením v odlehlém kraji maďarské stepy.

Klostermannův příběh „*Červené srdce*“ nás zavádí do hustých, šumavských lesů, které neposkytují jen obživu, ale jsou také plná posvátných míst k rozjímání. U Klostermanna se tedy setkáváme s člověkem hledajícím uprostřed hlubokého lesa spásu, klid, pochopení a touhu po splnění svých tajných přání.

3.2.1 Adalbert Stifter: Brigita

3.2.1.1 Děj

Do povídkového souboru „*Horský křišťál*“ vydaného v roce 1978 byla zařazena povídka „*Brigita*“ (1844). Příběh z maďarské pusty o životě nevšední ženy Brigity, která byla pro svůj vzhled zavržena rodinou a později opuštěna manželem. Vypravěč příběhu se setkává na cestách se zajímavým člověkem, majorem Štěpánem Muraiem. Přijímá jeho pozvání do svého sídla na maďarské pustě. Zde se seznamuje s lidmi, kteří pro Muraie pracují, poznává místní tradice i zvyky, přírodu a okolí a hlavně neobyčejnou ženu Brigitu Marošely. Brigita vyrůstala v bohaté rodině, od rodičů se jí však nedostávalo pro její vzhled žádné lásky. Seznámila se s pohledným Štěpánem Muraiem, za kterého se provdala. Narodil se jim syn a Murai potkává krásnou dceru starého knížete, která ho přitahovala. Brigita se odstěhuje, přijímá jméno Marošely a vychovává syna sama. Teprve, když je těžce nemocná, vrací se k ní Murai zpět a stávají se opět dávnými přáteli.

3.2.1.2 Člověk a příroda v povídce Brigita

Povídka je rozdělena do čtyř kapitol: „*Putování pustou*“, „*Dům v pustě*“, „*Minulost na pustě*“ a „*Přítomnost na pustě*“. Příběh se odehrává na maďarské pustě a provází jím vypravěč. Děj je vyprávěn Ich-formou. Tzv. Ich-forma podává dění v první osobě jednotného čísla a na děj je nahlíženo z vyprávění jedné z postav. Autorovi takové vyprávění umožňuje podat příběh s větší autenticitou a proložit jej vlastní zkušeností nebo jej doplnit autobiografickými prvky.³⁵ V našem příběhu je vypravěč mužského rodu a jméno nám není známé, představuje se jako cestovatel, který přijímá pozvání do maďarského sídla a zde je vtažen do života hlavních postav. Samotný příběh však začíná teprve ve třetí kapitole a je orámován dlouhým úvodem vypravěčova putování a postupným seznamováním se s majorovým životem, chodem domu a usedlostí. Autor se soustředí daleko více na popis krajiny než na dějovou linii. V příběhu se snoubí vyprávění o maďarské stepi a životním údělu a pocitech jejích obyvatel. Úvodní linie příběhu nám nabízí motiv putování cizí krajinou. Vypravěč se vydává na dalekou pouť, aby navštívil sídlo svého známého Štěpána Muraie ve východních Uhrách. Cesta maďarskou pustou začíná v jarním období. První pocit, který v něm okolní krajina vzbudila, byl velkolepost. Dojíkala jej rozlehlost, prázdnota všudypřítomný lehký vánek. Zaujalo ho, že po několikadenním putování stepní krajinou, se její ráz téměř nezměnil. Kolem dokola se rozprostírala rovná travinatá pláň, na kterou pražilo horké slunce. Vypravěč se nevydal přímo na statek, a tak se seznamujeme s jeho putováním po neznámé zemi rozlehlou stepí. Útočiště před horkým počasím mu nabízeli početné potoky, řeky a opuštěné studny, v noci přijímal úkryt u pastevců. Po měsíčním trmácení nekonečnou stepí chtěl vypravěč spočinout na statku. Ráz krajiny se lehce proměnil. V dálce se před ním objevili hory, přesto celý den strávil cestováním po vyprahlé kamenité pláni. Hory byly ozářeny modrým nádechem, přesto se vůbec nepřibližovaly a kolem dokola se rozprostírala nekonečná nížina. Povrch země byl zbarven lehce do červena a v blízkosti cesty se začala objevovat úrodná a obdělávaná půda. Přesto několik mil před prvním stavením zahlédl poutník kaštanový les a pole táhnoucí se do kopce. Rozlehlý statek Marošely stál na planině za kaštanovým lesem, kolem kterého se rozprostírali hospodářské usedlosti a polnosti, na kterých se pěstovala kukuřice a vinná réva. Autor líčí nevšední krásu kolem statku idylickým způsobem. Krajina na něj působí harmonickým dojmem. Hrdina cestovatel se rozhlížel do údolí, které nabízelo úchvatný pohled. Zahradní les se rozprostíral od stavení až k horskému masivu, byly vidět dlouhé aleje, a nepřeborné množství obdělaných polí. Úrodná vinici byla

---

³⁵ Chaloupka, O. *Příruční slovník české literatury od počátků do roku 1945*, s. 392.

plná révy a listí a vzdáleně připomínala kraj v okolí Rýna. Louku vybíhající od stavení k lesu přirovnává autor k sametu. Vybízeli k tomu snad měkký vzhled trávy, lemovaný cestičkami pro dobytek. Jediný kontrast této bezchybné podívané, kterou krajina nabízela, tvořila kamenitá pláň, po níž hrdina v průběhu dne cestoval. Po měsíčním putování se jaro proměnilo v léto. Murai obýval v příběhu zámek v Uvaru, který byl od Marošely vzdálený ještě další dvě míle. Po denním putování, tak čekala hrdinu další noční cesta s průvodcem na Uvar. Opět se hrdina cestovatel ocitl v kamenité poušti, krajina se změnila vlivem soumraku v nevlídnou pustinu. Putoval po suchém rašeliništi převážně rovnou cestou, která se několikrát svažovala a opět zase nabírala mírného stoupání. Cestu časem osvětlovala záře měsíce, přesto se cesta ubírala k nejzlověstnějšímu místu v tomto kraji. Cestovatel totiž míjel okolí staré a nové šibenice. V zalesněné krajině trčely dva dřevěné sloupy a opodál stál mohutný dub, na němž byly vykonávány dřívější rozsudky. V nehostinném místě opustil průvodce cestovatele a vypravěč byl nechán napospas nevlídnému okolí. Od dubu se vinul jak potok, tak cesta k usedlosti lemovaná topoly. Zámek obklopovala prostorná zahrada a vzrostlé stromy. Přestože se zámek nacházel v odlehlém kraji, nabízel svým obyvatelům velké pohodlí. K usedlosti v Uvaru též patřily bohaté vinice a broskvový sad. Stepí putovala stáda dobytka, koní i ovcí. Kromě hřebčinců a ovčáren zde byly k vidění i hlídačské domky. Součástí panství nebyly jen louky, ale též rozlehlé skleníky plné cizokrajných rostlin. K životu na pustě patřily dlouhé vyjíždky na koních. Čas příjemně plynul a hostitel Murai i Brigita během celého léta provázeli hosta po svém hospodářství a svých polnostech a poskytovali mu to nejlepší zázemí. Vypravěč se tak za častých vyjížděk i pobytu v přírodě seznamoval s jejich příběhem a pronikal postupně do vztahů mezi hlavními protagonisty. V úrodném kraji byly lidé i přes každodenní povinnosti a tvrdou zemědělskou práci velice pohostinní. V pozdní podzimní krajině se náš nezávislý pozorovatel seznamoval s další částí usedlosti, pěstěným parkem. Park se po dlouhých úpravách proměnil v příjemné místo plné cest a potůčků a poskytoval oázu pro srnky. Malou oboru obepínala vysoká zeď, která byla postupně stavěna za peníze z hospodářské činnosti a která měla chránit před vlky. Zvířata brzy zdomácněla a nebyla již tak plachá. Za oborou byla zřízena bažantnice. Příjemná podzimní procházka tak poskytovala hrdinům radost z vykonané práce a pomyšlení na další smělé plány. Hovory v přírodě se tak točily kolem dalšího využití půdy nebo regulace nejbližšího velkého vodního zdroje, Dunaje. Události v zimním období pak vnášejí do příběhu rozuzlení. Zima nikdy nevěští nic dobrého, proto příroda ukazuje i své stinné stránky a jako ve všech Stifterových příbězích zasáhne do osudu hlavních postav. Vlci na místě šibenice napadnou Brigitina a Muraiova syna Gustava a Murai ho za dramatických okolností v lese zachraňuje. Nebezpečná zvířata a jejich útoky tak

zvrátí konec příběhu a Brigitin osamělý život. Co přinášela příroda našim hlavním protagonistům? Brigita byla nevšední a na svou dobu velice emancipovaná žena. Pro svou plachost a odlišnost odmítala společenské styky, o to blíží měla k přírodě. V dospívání v nestřežených chvílích rozmlouvala s květinami a ráda si lehala do trávy. V dospělosti, po vyhrocených vztazích s Muraiem, se rozhodla pro samostatný život na maďarské pustě bez rodiny. Sama vychovávala syna a řídila usedlost. Pocit nezávislosti získává v práci pro usedlost a ve spojení s okolní přírodou. Práce v přírodě ji doslova zachraňuje. To co nenachází Brigita u lidí jí příroda a pobyt v ní vrací mnohonásobně zpět. Miluje vyjížděky na koni a tráví v přírodě celý svůj volný čas. Příroda se pro ni stává útočištěm v nelehkých chvílích i kamarádkou, kterou ve svém životě postrádá. Přírodě se může bez obav svěřovat. Na oplátku se stará o zvěř z okolí i kultivaci neúrodných míst. Tvrdou a usilovnou prací na svých polnostech se z ní stala nezávislá, silná a emancipovaná osobnost. Předlohu emancipované ženy v 19. století, která sama moderním způsobem hospodaří na své usedlosti, získal Stifter podle paní von Friedland (1754-1804). Tato osobnost byla vzorem také pro Goethovu Terezu ve „Vilému Meisterovi“ nebo pro Theodora Fontanea v díle „Putování po brandenburské marce“.³⁶ Major Murai spravoval své hospodářství, kultivoval bažiny na úrodná pole a věnoval se vyjížděkám na koních. Rád navštěvoval své zahradnické dílny a skleníky. Projížděky na koních se mu stali osudnými, neboť se při nich seznámil s další ženou svého života a příroda zde dotváří kulisu vášnivému milostnému vzplanutí. Murai přírodě rozumí a umí se v ní správně pohybovat. Proto je schopný v životě nebezpečné situaci čelit hrozbě v podobě útočících vlků, a zachránit lidský život. Autor se v povídce „*Brigita*“ snažil o vytvoření kontrastu mezi pustinou, kterou zlidšťuje nezdolná lidská práce a úrodnou krajinou nebo krajem uměle vytvořených parků. Přetvářením pustiny v obyvatelnou krajinu, představoval přírodu v takovém světle, aby měla pro čtenáře i určitou kulturní hodnotu.³⁷

---

³⁶ *Hauptwerke der österreichischen Literatur*, s. 155.

³⁷ *Hauptwerke der österreichischen Literatur*, s. 155.

3.2.2 Karel Klostermann: Červené srdce

3.2.2.1 Děj

Příběh najdeme například v povídkovém souboru „*Svalený balvan a jiné povídky od Rehberka*“ (Sušice, 2008). Oproti Stifterově silné osobnosti Brigitě, nás Klostermann v příběhu „*Červené srdce*“ seznamuje s pohnutým osudem slabomyslné Steinzen-Agnes, zvané česky Anežka. Tak jako měla Brigita díky své vůli a úsilí možnost postavit se na vlastní nohy a vybudovat prosperující hospodářství, Anežce nebylo dopřáno zvrátit svůj osud. Její mysl nebyla často schopná rozlišovat mezi pravdou a lží, a tak se stala obětí své prostoty a naivity. Anežce se ve vesnici pro její slabomyslnost posmívali. Nikoliv kolomazník Adam Pezl, a za to ho měla Anežka ráda. Adam, zahleděný pouze do své práce kolomazníka, se k ní vždy choval přátelsky a s úctou. Adamova matka pomáhala s řemeslem, avšak na práci už nestačila. Vyhlédla mu bohatou nevěstu a brzy se po celém kraji rozneslo, že se Adam bude ženit. Anežka to těžce nesla, za což si jí ostatní ještě víc dobírali. Krátce na to do Anežčina domu zavítá krejčí Krahulík, místní vtipálek. Krahulík se chce na účet Anežky pobavit, a tak si získá její důvěru. Dívka se mu se vším svěří, i s tím, že by ráda skončila se životem. Krejčí jí poradí, jak má Adama získat zpět. Má napéct koblihy s trochou otrušíku a donést je Adamovy a bytostem z blat. Anežka vše připraví, ale neznalá míry s otrušíkem, je zatčena pro pokus o vraždu, odsouzena a vězněna několik let. Po letech se vrací do kraje jako zubožená žebračka. Krahulík se jí se špatným svědomím ujímá a na smrtelné posteli vše prozrazuje. Příběh ve kterém dostává velký prostor lesní scenérie v okolí Hauswaldské kaple, blata a víra v přírodní bytosti a jejich moc.

3.2.2.2 Člověk a příroda v povídce Červené srdce

Povídka nás zavádí za obec Srní (Rehberk) přibližně dva kilometry na jihozápad. Touto oblastí protéká řeka Vydra a vytváří zde soutok s Křemelnou. K průplavu se dostaneme dlouhou cestou. Cesta začíná v údolí u Stillseifenského potoka a vine se kolem již zmiňovaného průplavu až nás dovede k vysokému lesu. Tato oblast hustého smíšeného lesa se nazývá Hauswald. Motivem tohoto příběhu je hustý les. Autor v této povídce dává též prostor svatostánku uprostřed lesa zasvěcenému panence Marii. Hauswaldský les v sobě v této době ukrýval dvě kaple. Jednu starou, ve špatném stavu, naplněnou vzpomínkovými předměty a druhou novější. Druhá kamenná kaplička byla nová a zbudovaná kvůli špatnému stavu kaple předchozí. Lidé nosily upomínky do kaplí podle toho, která jim připadala sympatičtější. Jedni měly stejně jako autor rádi starou kapli, jiným připadala ohavná a chodily do kaple nové.

Neutěšený stav staré kapličky vyvolával smutek nad ztrátou oblíbeného vymodleného místa. Místo to bylo tajemné, neboť díky okolnímu klidu přicházel návštěvník na dobré myšlenky a poskytovalo uprostřed hustého lesa lidem útočiště v těžkých chvílích.

Sám autor v úvodu povídky vzpomíná na doby, kdy se do tohoto poutního místa vydával, aby zde našel klid. V dobách jeho mládí obklopovaly kapli vysoké, vzrostlé stromy a poskytovaly příjemný stín a klid. Navozovaly příjemnou atmosféru a trochu připomínaly nepropustnou zeď. Spatřit jsme tu mohly smrky, jedle a buky. V pozdějších dobách podlehl les hospodářské činnosti a na památku vzrostlých smrků se poutníci setkávaly s jejich pařezy obrostlými mechem. Les se změnil k nepoznání pouze na bukový.

Upomínkové předměty nutily autora k zamyšlení nad lidmi, kteří je sem položili. Jednalo se o děkovné dárky Panence Marii za zázraky a pomoc v těžkých životních situacích. Darované předměty byly rozmanité, většinou s náboženským motivem. Mezi nimi leželo i červené srdce podle něhož je tento příběh pojmenován. Právě dřevěné srdce patřilo ubohé Anežce. Autor vzpomíná jak opět v šestnácti letech zavítal do hauswaldské kaple a jeho průvodce ho s příběhem nešťastné Anežky seznámil.

Příběh je vyprávěný v proměnách čtyř ročních období. Po létě, kdy les poskytuje lidem příjemný stín a chládek, se příroda proměnila a do údolí i do lesa se snášely mlhy a obklopovaly i okolní louky. Nástup zimy ohlásil vítr a mráz. Přesto Anežka nedbala špatného počasí a každý den navštěvovala lesní kapličku. Nebyl pro ní problém pohybovat se po lese. Ve dne běžet velkou vzdálenost od chalupy ke kapličce. V zimě k ní denně docházet i přes vodu a mráz jen na boso. Nebála se sama v noci pod vidinou úspěchu vydat temným, hustým lesem na cestu až k bažinám. Pohyb a orientace v přírodě a v hustém lese byl pro ní samozřejmostí.

Snad proto, že v Anežčině životě sehrály životě rozhodující roli zlověstná blata, nedopadl její život nejlépe. Osudová letní noc, která jí měla přinést štěstí, byla černá a plná zlověstných mraků. Celou cestu lesem jí obklopovala jen černá, hustá tma bez jediného světla. Ani měsíc, ani hvězdy, se tu noc neukázaly. Doprovázela ji jen vítr, který se hnál mezi vzrostlými stromy. Na konci cesty ji čekala modře světélkující bažina. Na tomto neutěšeném místě pak měla provést oběť bytostem z mokřadu, od které si slibovala šťastnou budoucnost. Rituál se odehrával na nehostinném, strašidelném místě, na kterém by málokdo vydržel dobrovolně déle setrvat a měl proběhnout podle rady mazaného krejčího následujícím způsobem:

„Zbývající koblíhy aby položila do močálu pod tři kleči, jejichž větve se křížují; aby je pokropila černou vodou slatinnou a zvolala nahlas: „To je pro vás!“³⁸

S pobytem v přírodě a s životem v tvrdých horských podmínkách souvisí i téma víry. Protože si lidé nedokázali spoustu přírodních jevů vysvětlit nebo se utkávali s příliš těžkým osudem, hledali oporu ve víře. Od pradávna věřili silám, které dokázaly ovlivnit přírodu i jejich život. Ze strachu se upínaly k nejrůznějším náboženstvím nebo kultům, oslovovali přírodní bytosti a provozovali magické rituály. Tvořily se legendy pověsti i pověry. V nejkřutějších životních chvílích se pak uchýlovali k Bohu.³⁹ Ani Anežka nebyla výjimkou. V touze po naplnění jejího prázdného života přinášela obětiny v podobě koblíh bytostem na mokřadu a usilovně se modlila k Bohu. Lesní kaple se stala pevným bodem v jejím životě, když ji všichni zavrhly. Její prostá povaha a čistota spolu s nezlomnou vírou v lesní bytosti a lesní kapličku jí tak pomohly překonat útrapy jejího života.

3.2.3 Motivy – les, maďarská step a práce v přírodě

V této kapitole jsem vybrala příběhy s pohnutým lidským osudem, jejichž těžký život utvářela sama příroda v běhu čtyř ročních období. Příběhy a jejich hrdinky byly zasazeny do rozdílného prostředí. Rovná a rozlehlá maďarská step je pravým opakem zvlněné šumavské krajiny. Pusta přetvářená v úrodný kraj a chudá, málo úrodná Šumava nemají prakticky nic společného. Na příkladu maďarské pusty sledujeme typický *biedermeierský* motiv – kultivace a proměna přírody, nové parkové úpravy, pěstování plodin ve skleníku a trvalý užitek z přírody, souznění člověka se zvířaty. Společným rysem obou příběhů je to, co je schopná příroda hrdinům poskytovat. Harmonická, krásná a idylická step jim nabízí možnost realizace, těžkou práci a poskytuje možnost útěku od vztahových problémů a od lidí. Hauswaldská kaple v hustém šumavském lese představuje záchranný bod. Lesní prostředí zde poskytuje útočiště před lidmi. Okolí kaple je mystické a poutní místo, místo klidu a odpočinku.

V obou příbězích nalezneme i přírodu ohrožující člověka. U Klostermanna les nenabízí jen útěchu, ale je i místem zrádných bažin a močálů. Na pustě se setkáváme s nehostinným místem, určeným k popravám v podobě staré a nové šibenice. Obě místa, kterým se lidé nejčastěji vyhýbali, sehrají v příbězích i svou negativní roli. Stifter poukazuje i na to, jak se člověk v divoké přírodě musel často chránit před divokou zvěří. Na maďarskou step udeřila tuhá zima, která donutila vlky k útokům na lidi.

---

³⁸ Klostermann, K. *Svalený balvan a jiné povídky od Rehberka*, s. 89.

³⁹ Vondruška, V. *Život staré Šumavy*, s. 222.

Obě místa byla pro lidi především zdrojem obživy. V Klostermannově povídce se tentokrát setkáváme jen letmo s prací kolomazníka Adama. K výrobě kolomazi potřeboval smůlu. Opatřoval si ji v panských lesích a v okolí Kašperských Hor. Motiv práce v lese ale v povídce není víc rozveden. Naopak u Stiftera dostává motiv práce v přírodě dostatečný prostor. Zemědělská činnost na pustě – chov ovcí, dobytka, pěstování plodin, pak byla hlavním zdrojem obživy místních obyvatel.

3.3 Romantické povídky

V kapitole romantické povídky se seznamujeme s Stifterovou prvotinou „Kondor“ (*Der Kondor, 1840*), vydanou roku 1840. Povídka tehdy vyšla ve vídeňském časopise „*Umění, Literatura, divadlo a móda*“ („*Kunst, Literatur, Theater und Mode*“) vydavatele F. Witthauera. V roce 1844 pak vyšla v prvním souboru „*Studie*“ („*Studien*“), v poněkud pozměněné podobě. Celou povídku Kondor utvářejí především romantické prvky, ve spojení dvou tehdy nejdiskutovanějších tématech společnosti, a sice emancipace žen a expedice v letu balónem. Autor se nesnažil o konkrétní vysvětlení nebo analýzu o osvobození žen, ale o poetické vyjádření problematiky sebevědomí. Stifter bral vědecké bádání i dobové představy o vesmíru velmi vážně, což dokazují i jeho zpracování dat z oblasti fyziky a astronomie nebo předmluva pro ne-fyziky v souboru „*Studie*“. Vzniká tak unikátní dílo, jež se svojí objektivitou osvobozuje od romantických klišé a patosu, přesto neztrácí poetický ráz.⁴⁰

Karel Klostermann vydává v roce 1896 v nakladatelství J.R. Vilímka povídkový soubor „*V srdci šumavských hvozdů*“. V této povídkové sbírce, která byla původně napsána v německém jazyce, bylo zařazeno jedenáct povídek.⁴¹ Z této knihy můžeme do kategorie romantické povídky zařadit příběh „*Nová křídlovka*“ o neopětované lásce mladého Franty a jeho zalíbení ve hře na křídlovku. Ve výběru Klostermannových povídek je tento příběh svým romantickým motivem a přírodou dotvářející klidnou kulisu spíše výjimkou, neboť se v autorově próze většinou nacházejí příběhy tragické, končící smrtí nebo příběhy ovlivněné drsným životem v horském prostředí, bídou v kraji nebo přírodním úkazem, kde na romantiku není místo. Omezený výběr romantických příběhů též způsobuje jazyková stylizace Klostermannova díla. Tím, že používá pro dokreslení reality šumavského nářečí, působí příběhy spíše syrovým a věcným dojmem. Na rozdíl od Stiftera, který do svých příběhů komponuje vzletnost jazyka i poetiku.⁴²

---

⁴⁰ *Hauptwerke der österreichischen Literatur*, s. 157.

⁴¹ Skřeček R. *V srdci šumavských hvozdů*, s. 289.

⁴² Skřeček R. *V srdci šumavských hvozdů*, s. 289-290.

3.3.1 Adalbert Stifter: Kondor

3.3.1.1 Děj

Příběh mladého malíře Gustava a dívky Kornélie, která se vydá na cestu balonem, ve snaze vyrovnat se mužům. Kornélie se jednoho časného rána vydá na cestu balónem a mladý malíř pozoruje start balónu. Kornélie při plavbě vzduchem ztrácí pomalu odvahu a necítí se dobře, proto je cesta kvůli ní přerušena. Vrací se zpět ke svému životu, a stýká se s malířem. Ke konci nás příběh zavede o pár let později do Paříže, kde nám nabídne konečné rozuzlení.

3.3.1.2 Člověk a příroda v povídce Kondor

Raný příběh Adalberta Stiftera nás zavádí do romantického, snového světa, a malířského prostředí. Povídka má čtyři části: „*Noční obrázek*“, „*Denní obrázek*“, „*Zátiší s květinami*“, „*Zátiší s ovocem*“. Pro téma „*Člověk a příroda*“ jsou stěžejními kapitolami „*Noční obrázek*“ a „*Denní obrázek*“, ve kterých se odehrává pouť balónem v malebné krajině.

V první kapitole se seznamujeme s mladým malířem, který pozoruje ztichlou ulici i noční oblohu krásné červnové noci a rozmlouvá s majitelčíným kocourem. Vnímá noční ticho a proměnu svého důvěrně známého okolí ve tmě. Za ranního svítání pak pozoruje dalekohledem start balónu, v němž cestuje dívka Kornélie. V této krátké úvodní části Stifter popisuje noční krajinu, její zvuky, hru světél hvězd a zářící lunny i rozporuplné pocity mladého malíře. Hlavního hrdinu obklopuje nejprve ticho, které později rozčeří vánek, šumění jarních vod a kocourovi noční výlety. Všimá si jak rychle ubíhají mraky a jeho rozpoložení souzní s nočním tichem a přítímím. Kocourovi procházky v tomto potměném a tichém čase jsou mu sympatické. Za to s ranním rozbřeskem začíná být malíř rozmrzelý, v předtuše následujících událostí. První a druhá povídka v sobě nesou kontrast rozdílného pohledu na noc a den. Čtenář skrze pocity hlavního hrdiny vnímá odlišnosti nočních zvuků, odlišného světla z lunny i slunce, jejich symboliku a křehkost nočního života proti živé energii všedního dne.

Hlavním motivem druhého příběhu je let v balonu Kondor do cizích krajin a příroda z „ptačí perspektivy“. Ústřední postavou příběhu je odvážná dívka Kornélie. Příprava balónu začíná za svítání, kdy se na ranní obloze začínají objevovat červánky. Balón se za rozbřesku vznese vysoko nad město a začíná překonávat velkou vzdálenost. Po startu balónu, který opouští důvěrně známé město začíná být Kornélie vyděšená nad proměnou, která s krajinou nastala. Prudké slunce ozáří balón tak, že se zdá, že každou chvíli vzplane. Balón stoupá a člověku se svět z velké výšky a dálky začíná odcizovat a otvírají se před ním vzdušné propasti. Země se

sice nádherně třpytí, ale důvěrně známá místa jsou pryč. Pole a louky se mění v malé, tmavé body. V Kornéliiných spolecestujících však vzrůstá nadšení z rychlé vzduchoplavby i z výšky na úrovni jedné z nejvyšších hor – „Mont Blanku“. Z nebeské perspektivy je krajina zcela jinak k vnímání. Krajina se pod nimi začne rozprostírat plasticky a prostor dostává úplně jiný rozměr. Začaly se přibližovat místům, která jim ze země nebyla nijak přístupná – souostroví mraků, ranním červánkům, slunci. Hrdinové v balónu se díky expedici stávají přímými účastníky na dění v krajině, v níž se pohybují. Expedice zcela mění jejich zažité představy. Výška i rychlost s jakou se pohybují nahrává optickým klamům. Nejdříve se vše zjevuje v nezvyklém lesku. Středozemní moře z dálky vypadá jako by se jednalo o zasněžené pláně. Země se zahalí do zlatého dýmu a přibližující se moře dostává tvar svítící zlaté stuhy. Na první pohled idylická podívaná, vzbudí v hrdince naopak tísnivé pocity. Ochromí ji strach a hledá útočiště v mracích nad sebou. Ale ani obloha k ní již není milosrdná a pod tíhou strachu se najednou mění k nepoznání. Jindy přívětivá modrá obloha, kterou autor přirovnává k modrému zvonu nad zemí, se proměnila v černou a nebezpečnou propast. Hvězdy, slunce a jeho paprsky jindy tak příjemné na pohled se mění v obludné stíny a pronikavé, nepříjemné světlo. Strach podnítl hrdinčinu fantazii a světla začala tvořit ošklivé podoby jako z laterny magiky. Kornélii okolní krajina připadala hrozivě a nebyla se schopná s touto proměnou vypořádat, bledne a ztrácí vědomí. K lítosti ostatních členů, tak nákladná expedice končí, přestože oni vnímali plavbu pozitivním způsobem. Působila na ně klidným a prostým dojmem bez převratných událostí a zásahů přírodních živlů. Nebe považovali za jediné místo, které jim může poskytnout obrovskou svobodu..

Stifterův příběh nás zavede v první části nejprve do městského prostředí, odkud se dostaneme do přírody netradiční cestou. Nevšední výlet balómem nás zavede do vzdálených krajin až ke Středozemnímu moři. V příběhu „Kondor“ můžeme jako v předešlých zimních povídkách sledovat motiv putování krajinou ve výjimečných podmínkách. Lidi odedávna fascinovalo pohybovat se volně v prostoru a snažili se četnými experimenty, aby mohli létat jako ptáci. Člověk v tomto příběhu sehrává roli vědce a průzkumníka, který chce svojí expedicí přírodu pokořit a zároveň poznat něco nového, podrobit ji výzkumu. Samotné jméno balónu „Kondor“ symbolizuje sílu dravce, který se hodlá ve svém teritoriu prosadit. Příroda je v tomto příběhu líčena jako idylická, romantická kulisa při letu balómem, ale též schopná v nestřeženém okamžiku ublížit. Člověk se vydává napospas neznámé krajině a nakonec její síle podlehne. Přestože je příroda v relativním klidu, má nad člověkem větší moc. Odolá jí pouze ten, kdo jí rozumí a zná její pravidla. Proto zpočátku odvážná, ale křehká a nezkušená Kornélie podléhá svému strachu z neznámého prostředí.

Kornéliino selhání by nemělo být vnímáno jako jeden z *biedermeierských* motivů nebo kritika ženské emancipace, ale jako neschopnost překonat přírodní a vědecké principy.⁴³

Ve třetí kapitole „*Zátiší s květinami*“ se hrdinové vracejí zpět do ateliéru a čtvrtá závěrečná část „*Zátiší s ovocem*“ přináší konečné rozuzlení příběhu o nenaplněné lásce.

Kromě motivu balónové výpravy nás v první a závěrečné části povídky provází motiv měsíce. Příběhem se vine plný měsíc, měsíční krajina měsíční svit a třpyt i vyobrazení měsíčního svitu na malířském plátně. Měsíc dodává povídce romantický a poetický ráz, zároveň vyjadřuje melancholii do které plyne závěr příběhu.

Kondor je jedním z příběhů, kde dostává prostor problematika lidského poznání a komunikace. Všechny čtyři kapitoly jsou odlišně ztvárněny, přesto celá kompozice tvoří smysluplný celek. V příběhu se též odráží vlastní zkušenost autora z uměleckého prostředí malířů.⁴⁴

3.3.2 Karel Klostermann: Nová křídlovka

3.3.2.1 Děj

Mladý Franta hraje rád při místních tancovačkách na křídlovku. O děvčata se nijak nezajímá, do chvíle než ho za krásnou hru pochválí vesnické děvče Tekla. Frantovi se děvče zalíbí a chce na ni udělat mnohem větší dojem. Požádá otce o koupi nové křídlovky. Otce nejdříve zarazí, na co jeho syn potřebuje nový nástroj, a tak se mu Franta se svými úmysly svěří. Otec je vyslán k Teklině matce, aby spolu dohodli námluvy. Otec dostane příslibení a vše vypráví Frantovi, který má z této zprávy radost a myslí si, že už se ve věcích námluv nemusí o nic starat. Na scéně se objeví bývalý Teklin milenec, čeledín Jirka. Vodí Teklu k tanci a schází se s ní, Franta přesto nezasahuje. Myslí si, že protože dala matka slovo otci, přestanou se jednoho dne scházet a Tekla dá přednost samozřejmě jemu a jejich bohatému hospodářství. Franta dostává novou krásnou křídlovku a na tancovače ji všichni chválí. I u Tekly nezůstane bez povšimnutí a Frantu znovu osloví. Čeledín Jirka se do jejich hovoru vloží, nelíbí se mu, že se s Frantou Tekla baví. Franta se však nechá zahnat do kouta a o Teklinu přízeň se vůbec nepokusí bojovat. Zklamaná Tekla ho ponechá jeho osudu a z tancovačky odchází. Na Frantu venku čeká překvapení v podobě výprasku, který na něho poslal čeledín Jirka. Franta se protivníkům vůbec nebrání a nová křídlovka je po pranicí zcela zničená. Napadení skončí u soudu, pro nedostatek důkazů jsou však všichni propuštěni. Největší překvapení, ale na Frantu

⁴³ *Hauptwerke der österreichischen Literatur*, s. 157.

⁴⁴ Holzinger, L. *Adalbert Stifter Seine Welt*, s. 35.

ještě čeká. Frantova sestra se má brzy vdávat a odejít z domu. Aby hospodářství nepostrádalo ženskou ruku, oznámí Frantovi otec, že se ožení. Jeho vyvolenou se stává Tekla.

3.3.2.2 Člověk a příroda v povídce Nová křídlovka

Hledat v díle Karla Klostermanna povídku s romantickou tematikou a romanticky líčenými přírodními motivy není snadný úkol. Krajina, stejně jako motivy podléhají v jeho případě pravidlům venkovské, realistické prózy. Přesto bychom k romanticky laděnému příběhu „*Kondor*“ mohli vybrat „májovou“ povídku „*Nová křídlovka*“. Oba mají společné to, že se příroda stává kulisou na pozadí milostného příběhu.

Hlavními přírodními motivy této povídky jsou převážně voda a les a domov. Klostermannovo vyprávění se odehrává v oblasti kolem řeky Vydry, kde průplav spojuje Vydru s Křemelnou a v okolí Rheberka tedy dnešního Smí. Průplav sloužil k plynulému splavení dříví, neboť na řece Vydře se nacházelo velké množství slapů, v nichž mohlo plavené dřevo uvíznout.

Hlavní hrdina žil se svým otcem dřevorubcem v prosté chalupě, postavené na knížecím pozemku, se skromným hospodářstvím. Podél řeky Vydry bylo tenkrát postaveno velké množství takových chalup. Jejich hospodářství se staralo jen o málo luk a polí. Dříve bylo v hospodářství více dobytka, ale na rozkaz pánů směli dřevorubci vlastnit pouze jeden kus. Hospodářství tedy zastával spolu s prací převážně otec s pomocí starší dcery a Frantův čas byl volný pro záliby.

Jak napovídá název povídky jedna z Frantových zálib je hudba, pro naše téma je ale mnohem důležitější jeho druhá záliba – rybaření. Skrze hrdinovu zálibu dává Klostermann v povídce prostor vodě. Oblíbeným místem pro Frantovi rybářské výlety vybral autor nepřístupnou rokli Schachtelei pod schlösselwaldskými srázy, kde trávil hrdina nejvíce času. Příroda mu nabízela volnost. V přírodě byl náš hlavní hrdina, jinak stydlivý a nespolečenský, naprosto suverénní. V normálním životě byl nerozhodný, apatický a neuměl reagovat na určité situace. V lese a u vody najednou věděl jak se má chovat a čeho chce dosáhnout, ať se jednalo o lov ryb nebo hledání dřeva na výrobu škatulek po lesích. Přesto se k přírodě choval vždy ohleduplně a respektoval panská nařízení, tam kde je jiní i pod pohružkou trestu porušovali.

Vydra protéká obcí a obci také náležela. Frantova oblíbená trasa pro lov ryb byla asi dva kilometry dlouhá. Její levý břeh mu poskytoval útočiště, přestože se jednalo o nejdivočejší a špatně přístupný úsek rokle. Autor v povídce popisuje jak se vodní tok mění v průběhu ročních období. Někdy je vody málo, tak, že vystupují všechny žulové balvany, jindy v období dešťů je voda kalná a má bílou pěnu. Po velkých přívalech nabírá na síle, roztáhne se po celé rokli a bere sebou vše, co ji přijde do cesty. Slapy a peřeje dávají svým mocným

hučením vědět do dalekého okolí, že zde protéká řeka. Z povídky je patrné, že v těchto dobách byla řeka plná pstruhů a pestrých rybiček. Schovávali se pod velké balvany nebo hledali útočiště v hlubokých tůních před nenasytnými rybáři. Řeka našemu hrdinovi neposkytovala jen útočiště a klid, ale přinášela mu v podobě úlovků také zisk. Protože byl Franta pilný, dařilo se mu mít celý rok zásoby nalovených ryb a prodávat je. Za velký výdělek si nakonec pořídil novou křídlovku. To co nedokázali na Frantovi lidé změnit, s tím si řeka při Frantových návštěvách hravě poradila. Otec Frantovi vyčítal liknavost a dobráckou povahu, ostatní se mu za jeho nemotorné chování posmívali. Při rybaření a pobytu u vody však Franta dokázal překonávat sám sebe a přestál hravě nástrahy v podobě hladu nebo nepříznivého a horkého počasí.

Vodní živel nebudí jen obdiv, ale dokáže i ničit. Lidé, kteří pracovali celoročně v lese, nebo ti, kteří byly na rybaření závislí, neměli mnohdy na výběr a museli přes řeku a kluzké kameny chodit v kterémkoliv ročním období, za velkých dešťů i nepříznivého počasí. Během každého roku si tak řeka vzala několik obětí, když spadli do vln a voda už si je ponechala.

3.3.3 Romantické motivy - cesta balónem, úplněk, voda

Námětem obou vybraných povídek byla krajina, která dotváří život hlavních hrdinů. Prostředí příběhů, je ale opět diametrálně odlišné. Setkáme se s přírodou v idylickém a harmonickém podání. To co způsobuje hrdinům bolest nebo zklamání si svým jednáním, vztahy nebo příliš smělými plány způsobují samy. Příroda jim naopak poskytuje možnosti se v ní realizovat. Uskutečnit objevnou expedici i čas oddávat se zde svým zálibám. Stifter ovlivněn svojí dřívější výtvarnou tvorbou, rozehrává v příběhu idylické motivy v podobě neobvyklého výletu balónem. Z popisu krajiny i prostředí, máte dojem, jako by k vám příběh vstupoval z namalovaného obrazu. Příroda i krajina z výšky je líčená plasticky a nabízí nový pohled na svět. Harmonie a poklid ruší pouze sám člověk svým strachem a neznalostí. Stifter probouzí ve čtenářích svým příběhem i melancholii, která je patrná z nočního vyprávění i častým motivem svítící chladné luny.

Klostermann nás seznamuje se svým oblíbeným krajem v okolí Srní a Povydří. Voda je nezkrotný živel, přesto dokáže přinášet lidem i radost. Z příběhu je patrné, že i lidem, kteří si nebyly svým jednáním příliš jistí měla příroda co nabídnout. Les a voda, tak opět jako v předchozí Klostermannově povídce „*Červené srdce*“ chránila a poskytovala útěchu bezradnému člověku.

4. Závěr

Příroda, tak jak ji známe dnes, poskytuje lidem z větší části prostor pro relaxaci a sport. Pobyt v přírodě sestává z krátkých výletů nebo procházek. Letní měsíce užíváme ke stanování, turistice nebo pobytu u vody. V zimě volíme pobyty na horách z větší části spojené s lyžováním. Ani pobyt v odlehlém místě přírody nemusí dnes nutně znamenat překonávat velké přírodní nástrahy. Každodenní starost o hospodářství nebo zemědělskou usedlost není jednoduchým úkolem ani pro dnešního člověka. Ti, co se rozhodli pro život na venkově, mají přesto oproti svým předchůdcům z větší části snadnější práci díky technickým možnostem než lidé před sto lety. Tehdy lidé neměli často na výběr, které místo se stane stěžejním pro jejich bydlení a obživu. Obývali tak i nehostinná a málo osídlená místa, kde se snažili překonat svůj nelehký úděl. Celá tvorba Karla Klostermanna a Adalberta Stiftera je v tomto směru především ukázkou tehdejšího životního stylu.

Na vybraných šesti povídkách jsem se seznámila s jednotlivými přírodními motivy u obou autorů. Z jednotlivých témat a vyprávěcí perspektivy jsem zjistila, jaký široký záběr námětů oba se do jejich tvorby promítá. Povídky byly rozděleny do tří kapitol podle příbuzných motivů – vánoční povídky, povídky v proměnách čtyř ročních období a povídky romantické. Ať již jde o příběhy romantické nebo zimní, ve všech se objevují ve velké míře popsané přírodní scenérie. Mezi časté motivy, které se v příbězích vyskytovaly patří např. zima, vánoce, vánice, les, voda, putování krajinou. Jak Stifter, tak Klostermann podávají svědectví o tom, jak příroda nekompromisně zasahovala do života venkovských lidí a tím vytvářela další samostatné náměty na vyprávění jako chudobu, těžký životní úděl nebo smrt.

Jednoznačně nejsilnějším motivem, který se v tvorbě obou autorů hojně vyskytuje je zima, neboť jde o úchvatný, ale člověka na horách nejvíce ohrožující živel. Ve své tvorbě oba autoři předkládají nespočet povídek se zimními motivy. Lidé putují zimní přírodou, která jim nabízí jen samá úskalí, vánice a vyčerpání. Stifter do zimních motivů vkládá navíc i poetický ráz a vyrovnává tím, tak pocit nebezpečí plynoucí z příběhu. Klostermann ve snaze uchovat realistický pohled líčí jen zimní kraji jako nehostinné místo a údobí, ve kterém se rok co rok přihodí tragická událost. Pozitivní událostí v zimě, kterou též příběhy dokreslovaly se stávaly vánoce.

Letní ráz přírody pak autoři zpracovávali v podobě motivů lesa a vod. Jak povídky dokládají, les byl všem lidem přístupný, dobře se v něm orientovali, měli zde svá oblíbená místa. Putování letní lesní krajinou nebylo zdaleka tak namáhavé jako v létě. Les poskytoval obživu

a útočiště dřevařům, kolomazníkům a jiným dalším profesím. Hluboký les skýtal jak mírumilovná tak, nehostinná místa v podobě bažin, šibeničních vrchů, která dostávala v příbězích prostor hlavně v noci.

Stifterovo ztvárnění člověka nepodléhá jen ohrožující přírodě. Člověka prezentuje též jako dobrého hospodáře nebo experimentátora, vědce. Pokud bychom chtěli jednoduchým způsobem shrnout Stifterovu tvorbu, mohli bychom použít slova německého spisovatele Hermanna Kurzkeho. Podle Kurzkeho lze Stifterovy příběhy charakterizovat slovy „*málo, pomalu a tiše*“. Kouzlo jeho tvorby spočívá v tom, že příběhy plynou harmonickým a idylickým způsobem, s malým množstvím děje narozdíl od dnešního megalomanského, uspěchaného a hlasitého světa. Kurzke nazývá Stifterovu tvorbu „*Opiem nostalgie*“. Kurzke považuje Stifterův svět za krásný, bolestivý, jednoduchý a dobrý, ale bohužel vymyšlený. Přestože Stifter ve svých příbězích uplatňoval „*laskavý zákon*“ („*der sanfte Gesetz*“), sám sobě neuměl pomoci a násilně ukončil svůj život.⁴⁵

Klostermann klade důraz na přizpůsobivost a vytrvalost člověka v boji s těžkou existencí i proti převaze přírody. Protože se Klostermann uměl vcítit do situace běžných horských obyvatel v soužití s přírodou, dokázal podat vcelku pravdivý obraz tehdejší Šumavy. Přírodu líčí tak, jak ji zná z daného prostředí, nedodává jí poetický ráz. Častěji volí náměty, kdy příroda přímo ohrožuje člověka. Vzácně pak nabízí příběhy s ironickým podtextem.

Pokud by to rozsah práce umožňoval, bylo by možné k ní připojit ještě zkoumání díla autobiografického či Stifterův odkaz k filozofickému dílu Leibnize, Herdera a J. W. Goetha. Jak z práce vyplývá měli oba autoři společné to, že čerpali náměty z prostředí, ve kterém žili a které je každodenně ovlivňovalo. Stifter narozený na české straně se stal během života uznávaným rakouským spisovatelem, Klostermann narozený v Rakousku se stal českým patriotem a spisovatelem Šumavy. Zatímco Stifterovu tvorbu ovlivňuje revoluční rok 1848, Klostermann v tomto roce přichází teprve na svět. Přesto, že je dělí od sebe několik desetiletí a ovlivňují je odlišné literární proudy nacházejí pro svoji tvorbu podobné náměty. Spojuje je jak láska k přírodě, tak krátká novinářská zkušenost a dlouhodobá pedagogická činnost. Potřeba psát pramenila u Klostermanna z jeho filologického nadání, u Stiftera měla spíše terapeutický charakter v boji proti nemoci.

---

⁴⁵ Kurzke, H. Die kürzeste Geschichte der deutschen Literatur und andere Essays, s. 99

5. Resumé

Bakalářská práce je zaměřena na porovnání motivů přírody a člověka v povídkách Adalberta Stiftera a Karla Klostermanna, spisovatelů „Šumavy“. Stifter narozený 23. října 1805 v Horní Plané v německé oblasti na Šumavě se během svého života živil jako spisovatel, malíř a pedagog. Karel Klostermann se narodil 13. února 1848 v Haagu am Hausruck, působil jako pedagog, novinář a spisovatel. Úvodní část práce seznamuje s životem a dílem obou autorů zejména s ohledem na vybrané etapy, které souvisí s jejich literární, popř. další uměleckou tvorbou a obsahuje názvy jejich nejznámějších děl. Připojí též stručný pohled do dějin literatury se zařazením autorů do literárně-historického kontextu.

Empirická část práce nabídne interpretace povídek z tvorby obou autorů. Dílo obou autorů je spjata neodmyslitelně s přírodou. Na vybraných povídkách práce ukazuje nejčastěji užívané motivy – jako např. les, voda, zima, hory, práce v přírodě. Práce hledá odpovědi na otázky, jaká témata si nejčastěji v povídkách volí, jak popisují přírodu, člověka v přírodě, krajinu, ve které se pohybují jejich postavy.

Ke zpracování tématu byly použity metody kompilace, analýzy, interpretace a komparace. S pomocí odborné a cizojazyčné literatury byly od každého autora představeny tři žánrově podobné povídky a podán jejich podrobný rozbor. Analýza bude prováděna jednotlivě. Krátký úvod vždy stručně shrne děj a charakterizuje postavy, poté dostává velký prostor analýza přírodních motivů v povídce a následné detailní porovnání motivů mezi autory. Práce zhodnotí příbuzné motivy přírodních scénérií a kontrasty. Samostatná literárněvědná interpretace má postihnout strukturní výstavbu povídky (postavy, časové relace, prostor vyprávění, motivickou výstavbu) a to vše především s ohledem na propojení děje s tématem přírody.

Cílem práce bylo zachytit teoreticky i kriticky specifické rysy prozaické tvorby obou autorů. Tato práce může napomoci ke správnému zařazení autorů do příslušného literárního směru, k novému pohledu na život člověka, který žije ve výjimečných přírodních podmínkách a ucelenému pohledu na jednotlivé motivy a snadnější orientaci v díle spisovatelů. Zmapuje konkrétní literárně-historické údobí seznámí čtenáře s kulturním prostředím na přelomu 19., počátku 20. století.

Summary

The thesis is focused on comparing the themes of nature and man in Adalbert Stifter's stories and Karel Klostermann, writer of Šumava. Stifter was born 23 October 1805 in Oberplan in the Bohemian Forest region of Germany, during his life he worked as a writer, painter and teacher. Karel Klostermann was born on 13 February 1848 in the Haag am Hausruck, he worked as a teacher, journalist and writer. Main part of bachelor work introduces the lives and works of Stifter and Klostermann in particular with regard to the selected phase, which is related to their literary or other artistic creation and contains the names of their most famous works. Also it includes a brief insight into the history of literature to be with inclusion the authors in literary-historical context. The research will offer interpretations of the stories of both authors. The work of both authors is inextricably connected with nature. The selected stories work shows the most common themes such as – forest, water, winter, mountains, working in nature. The work seeks answers to the questions, what issues are most often in the stories chosen, how the authors to describe the nature, how describe man in nature, the landscape in which they move their characters.

The processing methods were used on the compilation, analysis, interpretation and comparison. With the help of professional foreign language and literature were presented by each author three genres similar stories and submit their detailed analysis. The analysis will be carried out individually. A short introduction briefly summarizes each story and describes the characters, then gets a big space analysis of natural motive in the story and the subsequent detailed comparison between the authors motives. Evaluate work related themes and contrasts of scenery. Independent literary interpretations affects the structural construction of short stories (characters, time relations, space, narrative, motif constiction) and all especially with regard to the connection going with the theme of nature.

The aim was the capture the theoretical and critical prose of the specific features of both authors. This work may help to correct classification of the authors in a literary direction, a new perspective on the life of a man who lives in term of exceptional natural and holistic view of individual motives and easier orientation in the work of writers. This work conduct a survey of a particular literary-historical period will familiarize you with the cultural environment at the turn of the century 19th, early 20th.

6. Seznam použité literatury a pramenů:

Primární literatura

STIFTER, Adalbert. *Brigitta*. Zürich: Manesse, 1995. ISBN 3-7175-1386-9.

KLOSTERMANN, Karel. *Drobné prózy*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959.

KLOSTERMANN, Karel. *V srdci šumavských hvozdů*. Praha: Odeon, 1971.

KLOSTERMANN, Karel. *Bílý samum a jiné povídky z Plání*. Sušice: Radovan Rebstöck, 2009. ISBN 978-80-86876-17-7.

KLOSTERMANN, Karel. *Odyssea soudního sluhy a jiné povídky*. Praha: Albatros, 1972.

KLOSTERMANN, Karel. *Svalený balvan a jiné povídky od Rheberka*. Sušice: Radovan Rebstöck, 2008. ISBN 978-80-86876-11-5.

STIFTER, Adalbert. *Horský křišťál*. Praha: Odeon, 1978.

STIFTER, Adalbert. *Bergkristal*. Frankfurt am Main: Insel, 1980.

Sekundární literatura

BAUMANN, Barbara; OBERLE, Brigitta. *Deutsche Literatur in Epochen*. Ismaning: Max Huber, 1998. ISBN 3-19-001399-3.

BEUTIN, Wolfgang. (et. al.). *Deutsche Literaturgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart*, 6. Aufl., Stuttgart: Metzler, 2001. ISBN 3-476-01758.

FORST, Vladimír. (et. al.). *Lexikon české literatury 2*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-03452.

Hauptwerke der österreichischen Literatur : Finzeldarstellungen und Interpretationen/ Herausgegeben und mit einem Essay von Ernst Fischer, München: Kindler, 1997. ISBN 3-463-40304-8.

HILČR, Jindřich. *Odyssea soudního sluhy a jiné povídky*. Praha: Albatros, 1972.

HOLZINGER, Lutz. *Adalbert Stifter seine Welt*. Wien: Holzhausen, 2004. ISBN 3-85493-086-0.

CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do r. 1945*. Praha: Adonai, 2001. ISBN 80-86500-21-7.

JIRÁSEK, Bohumil. *Dějiny literatury v západních Čechách (1890-2006)*. Plzeň: NAVA, 2008. ISBN 978-80-7211-311-8.

KURZKE, Hermann. *Die kürzeste Geschichte der deutschen Literatur und andere Essays*. München: Beck, 2010. ISBN 978-3-406-59989-7.

MEID, Volker. *Das Reclam Buch der deutschen Literatur : mit 606 ein- und mehrfarbigen Abbildungen*. Stuttgart : Reclam, 2004. ISBN 3-15-010521-8.

NOVÁK, Adam. *Dějiny českého písemnictví*. Praha: BRÁNA, 1994. ISBN 80-901783-0-8.

SKŘEČEK, Rudolf. *V srdci šumavských hvozdů*. Praha: Odeon, 1971.

NUENINNG, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.

STROMŠÍK, Jiří. *Horský křišťál*. Praha: Odeon, 1978.

Schrecklich schöne Welt. Adalbert Stifter Publikation zur Ausstellung. (red. Sturm, M., Lachinger J.). Linz: Adalbert-Stifter-Institut, 1993.

TICHÝ, Vítězslav. *Drobné prózy*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Život staré Šumavy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1989.

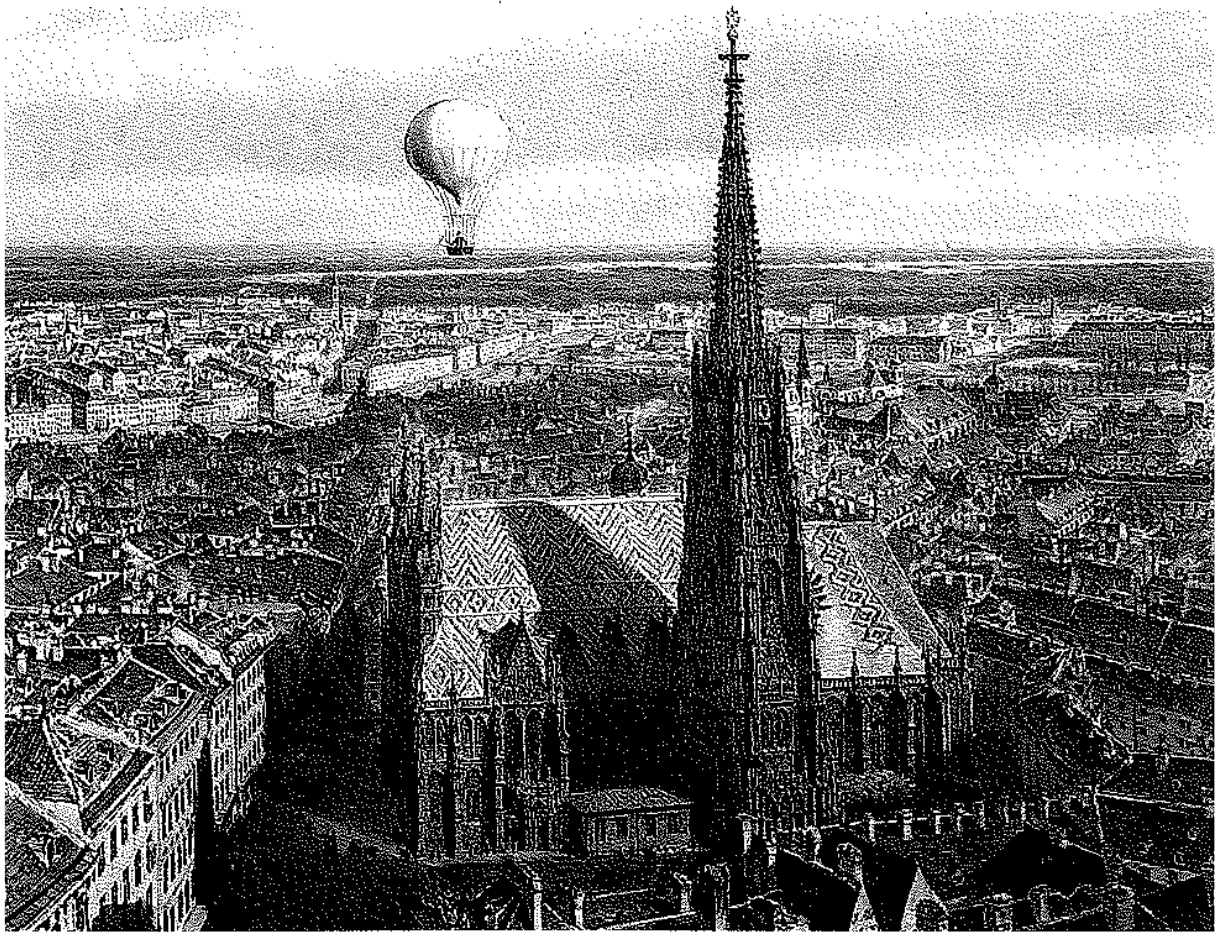
Použité internetové zdroje:

Obrázek 5, 6 – Hauswaldská kaple. In: *info-sumava.cz* [online]. © 2006–2012 [23.4.2012].

Dostupné z: http://www.infosumava.cz/storage/200704270858_hauswaldska_kaple.jpg.

7. Příloha

Adalbert Stifter

Obrázek 1 - Jacob Alt (1789-1872) "Let balónem nad Vídní", 1847, Aquarell – Stifterův oblíbený biedermeirský motiv. Obrázek k tématu povídky „Kondor“⁴⁶

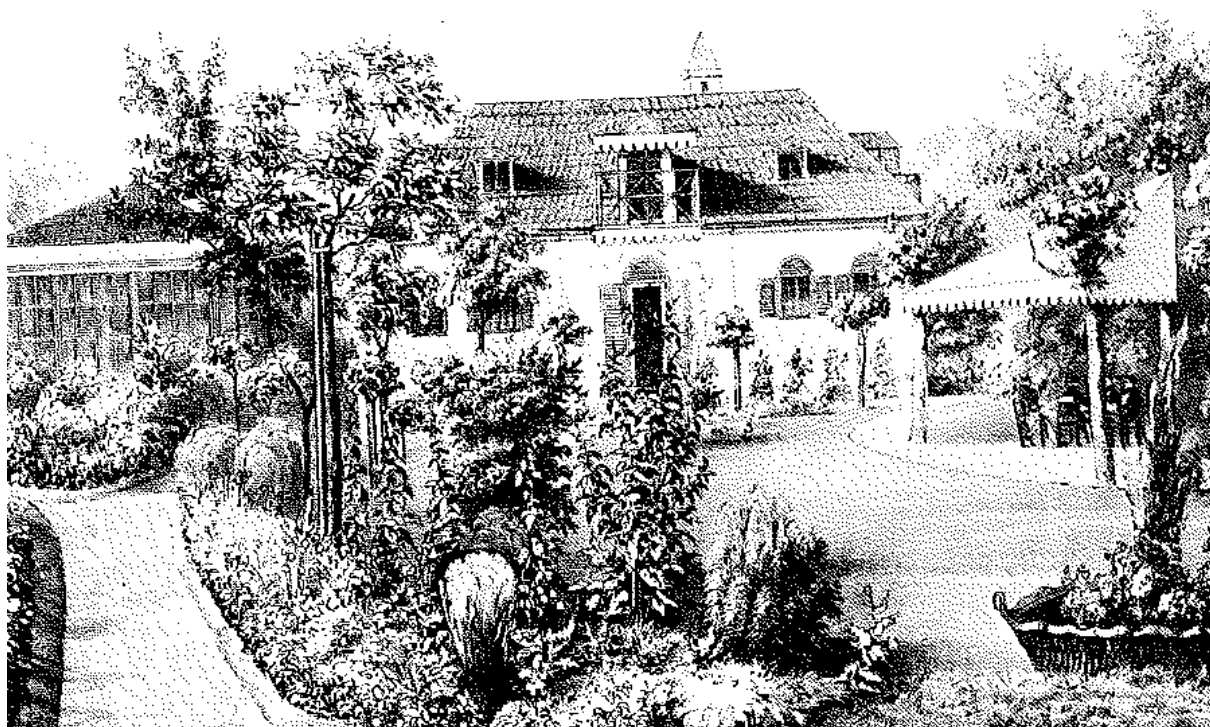
⁴⁶ *Schrecklich schöne Welt*, s. 71.

Obrázek 2 – Adalbert Stifter – „Pohled na Beatrixgasse ve Vídni“, 1839, Olej na kartonu, obrázek k tématu povídky „Kondor“⁴⁷

---

⁴⁷ *Schrecklich schöne Welt*, s. 28.

Obrázek 3 - Typická biedermeierská zahrada (zahrada v Atzgersdorfu), obrázek k tématu povídky „Brigita“⁴⁸

---

⁴⁸ *Schrecklich schöne Welt*, s. 86.

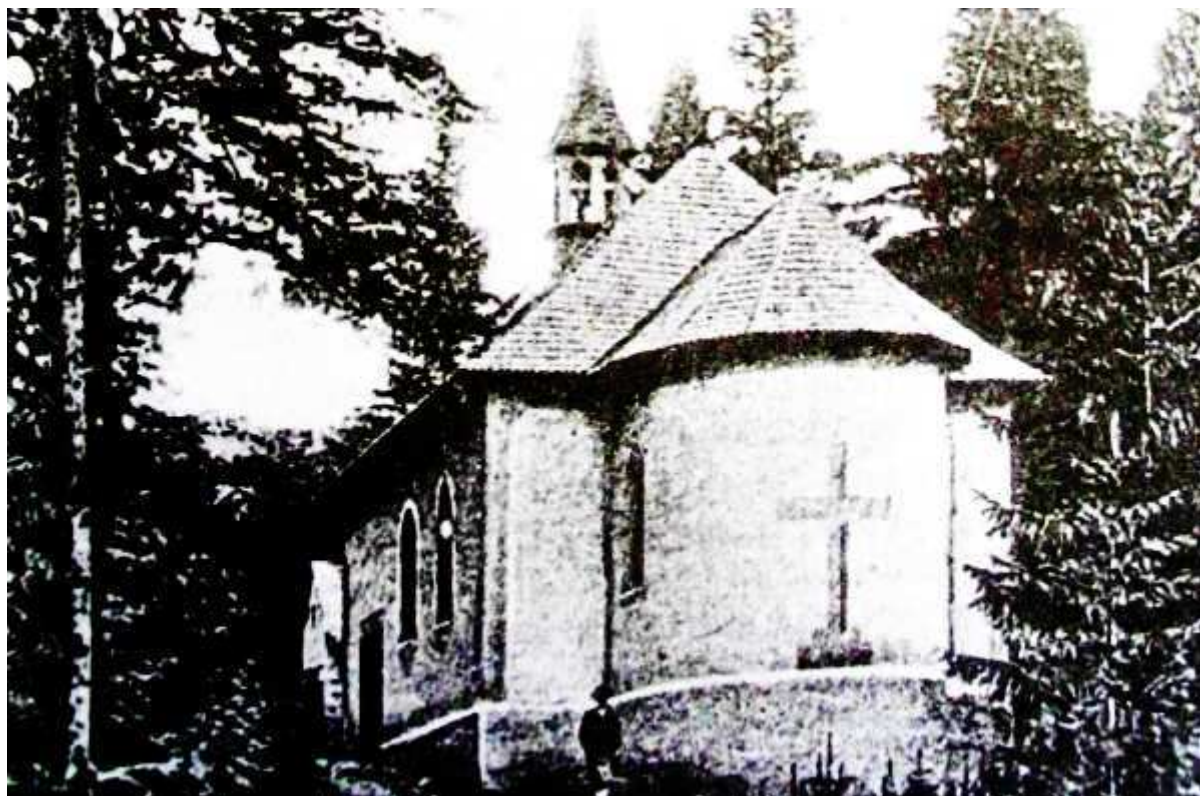
Obrázek 4 - Adalbert Stifter: „Krajina západního Maďarska“, 1841, Olej na plátně, obrázek k tématu povídky „*Brigita*“⁴⁹

---

⁴⁹ *Schrecklich schöne Welt*, s. 92.

Karel Klostermann

Obrázek 5 - Hauswaldská kaple, obrázek k tématu povídky "Červené srdce"⁵⁰

Obrázek 6 - Hauswaldská kaple, obrázek k tématu povídky "Červené srdce"⁵¹

⁵⁰ http://www.infosumava.cz/storage/200704270858_hauswaldska_kaple.jpg. [23.04.2012].

⁵¹ http://www.infosumava.cz/storage/200704270858_hauswaldska_kaple.jpg. [23.04.2012].